

Grey Scale #13

A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19

LEON NOWODORSKI.

*Profesorstwo Polonii Międzywojewódzkiej -
w szkole Omega*

O ORDYNACJI WYBORCZEJ
DO PIERWSZEGO
SEJMU POLSKIEGO.

WYJAŚNIENIE
i WSKAZÓWKI PRAKTYCZNE.

WARSZAWA
1918.

Nakładem Biblioteki Dzieł Wyborowych.

LEON NOWODWORSKI.

*Instytut Państwowy Polskiej Akademii Medycynej -
w serii Omega*

O ORDYNACJI WYBORCZEJ
DO PIERWSZEGO
SEJMU POLSKIEGO.

WYJAŚNIENIE
I WSKAZÓWKI PRAKTYCZNE.

WARSZAWA

1918.

Nakładem „Biblioteki Dzieł Wyborowych”.

Spis rzeczy:

WSTĘP.

1. O Sejmie.
2. O prawie wyborczem i ordynacji wyborczej.

CZĘŚĆ I.

O ordynacji wyborczej do pierwszego Sejmu polskiego.

- Rozdział I. Główne zasady ordynacji wyborczej . . . . .
- Rozdział II. Kto ma prawo wyborcze? . . . . .
1. Kto ma prawo wyborcze czynne? . . . . .
  2. Kto ma prawo wyborcze bierne? . . . . .
- Rozdział III. Jak się odbędą wybory? . . . . .
1. Okręgi wyborcze i obwody głosowania . . . . .
  2. Komisje wyborcze . . . . .
  3. Listy wyborców. . . . .
  4. Listy kandydatów poselskich. . . . .
  5. Karty wyborcze. . . . .
  6. Głosowanie. . . . .
  7. Obliczenie wyników głosowania. . . . .
- Rozdział IV. Sprawdzanie ważności wyborów.

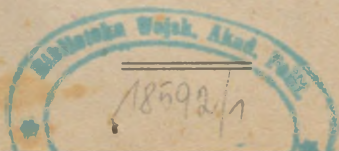
CZĘŚĆ II.

Co każdy obywatel wiedzieć i pamiętać powinien o wyborach i co ma uczynić, by swych praw wyborczych dopilnować i z nich skorzystać?

- Rozdział I. Co powinien wiedzieć i pamiętać o wyborach? . . . . .
- " II. Co powinien uczynić przed wyborami? . . . . .
- " III. Co powinien uczynić w dniu wyborów? . . . . .
- " IV. Czego powinien innych nauczyć? . . . . .
- " V. Jakich posłów potrzeba do Sejmu? . . . . .

Dodatki.

- I. Spis okręgów wyborczych.
- II. Wzór karty do głosowania.

W S T Ę P.

1. O Sejmie.

Co to jest Sejm? Sejmem zowie się zgromadzenie, złożone z przedstawicieli narodu, będące wyrazicielem jego woli i powołane do zwierzchniego kierowania jego życiem państwowem.

W czasach zwyczajnych, kiedy byt i ustroj państwa jest już ustalony, a życie państwowe bije zwykłym tętnem, Sejm zbiera się stale na pewien przeciąg czasu, i rola jego polega wtedy na stanowieniu praw, oraz na udziale w rządach państwa i na ich kontroli.

Co to jest Sejm Konstytucyjny (Konstytuanta)? W odróżnieniu od takiego Sejmu zwyczajnego, Sejmem Konstytucyjnym zowie się zgromadzenie przedstawicieli narodu, powołane do uchwalenia zasadniczych ustaw państwa—czyli jego konstytucji, t. j. praw, określających podstawy całego ustroju państwa, układ i stosunek wzajemny wszystkich jego władz i zasady przewodnie jego rządów. Sejm Konstytucyjny zbiera się więc w przełomowych w życiu państwa chwilach, kiedy idzie bądź o budowę, bądź o gruntowną przebudowę całego gmachu państwowości danego kraju: o budowę—jeśli naród, pozbawiony przedtem bytu państwowego, osiąga możność utworzenia własnego państwa; o przebudowę—jeśli w istniejącem już państwie zachodzi potrzeba zmiany dotychczasowego jego ustroju (konstytucji).

Jakie będą zadania I-go Sejmu polskiego? Pierwszy Sejm zmartwychwstającego Państwa Polskiego będzie właśnie Sejmem Konstytucyjnym, powołanym do obmyślenia, wypracowania i uchwalenia konstytucji Państwa Polskiego; stąd zowią go z francuska „Konstytuantą“. Zowią go również Sejmem Ustawodawczym, co jest jednak nieściśle, bo każ-

dego sejmu zadaniem jest przede wszystkim ustawodawstwo krajowe. Najważniejszą byłoby go zwać „Sejmem Urządźdającym“, bo jego rola polegać będzie na zasadniczym, od podwalin aż do stropu, urzędzeniu wskrzeszonego Państwa Polskiego.

Jak się utworzy I-y Sejm polski? Sejm jest zgromadzeniem przedstawicieli narodu, t. j. posłów, przez naród wybranych. Skład Sejmu zależy przeto od woli samej ludności danego kraju, ujawnionej przez wybory, odbywające się za pomocą głosowania. Ponieważ pierwszy Sejm polski rozstrzygać ma sprawy całej Ojczyzny, znaleźć się więc w nim powinni przedstawiciele wszystkich ziem polskich.

To też dekret Rządu Tymczasowego z dnia 28 listopada 1918 r. (ogłoszony w „Dzienniku Praw“ № 18 z dnia 6 grudnia 1918 r. p. t. „Dekret o wyborach do Sejmu Ustawodawczego“), *wyznaczając termin wyborów sejmowych na d. 26 stycznia 1919 roku*, obwieszcza zarazem, że do Sejmu powołani będą przedstawiciele Królestwa Polskiego ¹⁾, Galicji wraz z Orawą i ze Spiszem, Śląska Cieszyńskiego, Poznańskiego, Prus Królewskich, Śląska Górnego i Pomorza, wreszcie, przedstawiciele społeczeństwa polskiego na Litwie i Rusi.

W Królestwie, oraz w przeważnej części Galicji, przedstawiciele do Sejmu będą powołani drogą wyborów, które mają się odbyć w niedzielę, d. 26 stycznia 1919 r.

Natomiast, wobec niemożności, zdaniem dekretu, przeprowadzenia obecnie wyborów w trzynastu wschodnich okręgach Galicji, do pierwszego Sejmu polskiego wejść mają z tych okręgów posłowie polscy do byłego parlamentu wiedeńskiego (do Izby Posłów austryjackiej Rady Państwa)²⁾; w opróżnionych zaś przez śmierć posłów dwu okręgach

¹⁾ „Rząd Tymczasowy pozbawił przytem udziału w Sejmie przedstawicieli czterech północnych (litewskich) powiatów gub. Suwalskiej (pow. Kalwaryjski, Wołkowyski, Mariampolski i Władysławowski) stanowiących, wedle dokonanego przez rząd podziału kraju na okręgi wyborcze, okrąg pierwszy. Dekret bowiem rządu z d. 28 listopada 1918 r. o wyborach do Sejmu nie tylko nie zarządza w okręgu tym wyborów, ale i nie zapowiada, jak to czyni np. co do Litwy i Rusi, powołania przedstawicieli tych powiatów innym sposobem; a w dołączonym do ordynacji wyborczej spisie okręgów, wcale nie określono liczby mandatów, przypadającej na ten okrąg.

²⁾ Ostatnie wybory do tego parlamentu odbyły się w r. 1912, na podstawie ordynacji wyborczej z r. 1907, opartej na zasadzie powszechnego prawa wyborczego; w dekrete mowa więc o posłach polskich, których podówczas wybrano.

wyborczych m. Lwowa odbyć się mają w dniu 26 stycznia wybory uzupełniające, wedle ordynacji wyborczej austro-węgierskiej z r. 1907.

Co do wyborów posłów z ziem zaboru pruskiego dekret Rządu Tymczasowego zapowiada zarządzenie specjalne, po porozumieniu się z przedstawicielami tamiecznych naszych rodaków.

Wreszcie, powołanie przedstawicieli Polaków na Litwie¹⁾ i Rusi ma nastąpić w porozumieniu z miejscowem społeczeństwem polskiem.

Skład pierwszego Sejmu. Ogółem pierwszy Sejm polski liczyć będzie, przypuszczalnie, około 570 posłów. Z tego na Królestwo przypada 241 posłów, na Galicję—162, na Śląsk Cieszyński—8, na ziemię zaboru pruskiego — 112, — razem 523 posłów. Nadto przybędą przedstawiciele społeczeństwa polskiego na Litwie i Rusi. Ich liczba, której wspomniany dekret Rządu Tymczasowego nie wskazuje, wynieść powinna około 50, jeżeli do określenia liczby przedstawicieli Polaków z Litwy i Rusi zastosować ogólną zasadę, przyjętą przy ustalaniu liczby mandatów poselskich, t. j. że jeden poseł przypadać powinien przeciętnie na 50.000 ludności.

2. O prawie wyborczem i ordynacji wyborczej.

Co to jest sejmowe prawo wyborcze? Prawo wyborcze jest to przysługująca ludności państwa możność obioru swych posłów do Sejmu, jako przedstawicielstwa narodowego.

Rozróżnia się prawo wyborcze czynne i bierne.

Prawo wyborcze czynne polega na zdolności uczestniczenia w wyborach; innemi słowy, prawo wyborcze czynne ma ten, kto może być wyborcą, t. j. może brać udział w głosowaniu przy wyborze posłów.

Prawo wyborcze bierne, zwane również „wybieralnością“, polega na zdolności piastowania mandatu poselskiego; prawo wyborcze bierne ma zatem ten, kto może być wybrany na posła.

Zasady, określające sposób wyborów i głosowania wyborczego, zowią się systemami wyborczemi. Srodki zaś, do

¹⁾ Z wyjątkiem t. zw. obwodu Białostockiego, t. j. powiatów: Sokolskiego, Białostockiego i Bielskiego, gub. Grodzieńskiej, gdzie odbędą się wybory (11 posłów) na tych samych, co w Królestwie zasadach

tyczące praktycznego wykonania prawa wyborczego, zowią się *techniką wyborczą*.

Co to jest ordynacja wyborcza? Przepisy, określające: kto może posłów wybierać (kto ma prawo wyborcze czynne); kto może być na posła wybrany (kto posiada prawo wyborcze bierne), i jak się wybory odbywają (jaki jest system i technika wyborów), zowią się „*ordynacją wyborczą*“. Ordynacja wyborcza zawiera zatem odpowiedź na pytania: kto ma prawo wyborcze i w jaki sposób może z tego prawa skorzystać?

Ordynacja wyborcza do I-go Sejmu polskiego.

Ordynację wyborczą do pierwszego Sejmu polskiego wydał Rząd Tymczasowy dekretem z dnia 28 listopada 1918 roku, obwieszczonym w Nr. 18 „*Dziennika Praw*“ z dnia 6 grudnia.

Jest to, właśnie, ordynacja wyborcza *tylko do pierwszego Sejmu* — Urządzącego. Rzeczą już tego Sejmu będzie bądź utrzymać nadal tę ordynację i dla wyborów do Sejmów następnych — zwyczajnych, bądź też normalną ordynację wyborczą na odmiennych uchwalić zasadach.

* * *

Chwila wyborów do pierwszego Sejmu jest już bardzo bliska. Powinna ona zastać wszystkich Polaków świadomych swoich praw i obowiązków wyborczych i umiejących z tych praw należycie skorzystać.

Dokładna znajomość przepisów ordynacji wyborczej jest tedy niezbędna dla każdego obywatela, ażeby mógł i sam dopilnować swoich praw i prawa te wykonać, i innych w tej mierze oświecić.

CZEŚĆ I.

O ORDYNACJI WYBORCZEJ DO PIERWSZEGO SEJMU POLSKIEGO.

ROZDZIAŁ I.

Główne zasady ordynacji wyborczej.

W myśl ogłoszonej ordynacji wyborczej, wybory do pierwszego Sejmu będą: powszechne, równe, bezpośrednie, tajne i stosunkowe (proporcjonalne).

Wybory będą *powszechne*, wszyscy bowiem pełnoletni obywatele kraju, bez różnicy płci, posiadać będą prawo wyborcze.

Wybory będą *równe*, wszyscy bowiem wyborcy głosować będą w jednakowy sposób, każdy mieć będzie tylko jeden głos przy wyborach, i głos każdego jednakową mieć będzie wagę. Słowem — każdy obywatel państwa w równej mierze będzie mógł wywrzeć wpływ na wynik wyborów.

Wybory będą *bezpośrednie*, bo każdy wyborca będzie wprost sam na posłów głosował ¹⁾.

¹⁾ Ludność Królestwa Polskiego pamięta wybory do Izby (Dumy) Państwowej Rosyjskiej. Otóż tamte wybory były pośrednie, ponieważ uprawnieni do głosu obywatele wybierali wówczas nie wprost posłów, lecz tylko wyborców, którzy dopiero z pośród siebie obierać mieli posłów.

Wybory będą *tajne*, co znaczy, że odbywać się będą w taki sposób, iżby tylko samemu wyborcy wiadomem było, na kogo głos składa.

Wybory będą *stosunkowe* (proporcjonalne), co znaczy, że zarówno sam sposób głosowania, jak i sposób obliczania jego wyników będzie taki, iżby skład Sejmu stał się odbiciem układu sił politycznych i społecznych w państwie, aby zatem partje polityczne i ugrupowania społeczne, występujące w akcji wyborczej, posiadały w Sejmie swych przedstawicieli w liczbie, możliwie dokładnie odpowiadającej stopniowi ich siły i wpływów; miarą zaś tej siły i tych wpływów będzie liczba głosów, jaka przy wyborach padnie na kandydatów poselskich danej partji lub ugrupowania. Tak więc zasadą wyborów stosunkowych jest, że podział ogólnej liczby mandatów poselskich (miejsc poselskich w Sejmie) pomiędzy przedstawicieli poszczególnych partji lub ugrupowań odbywa się w zależności od liczby głosów, otrzymanej przy wyborach przez kandydatów każdej z tych partji lub ugrupowań.

ROZDZIAŁ II.

Kto ma prawo wyborcze?

1. Kto ma prawo wyborcze czynne (kto będzie *głosem* wybierał)?

Zasada ogólna. Prawo wyborcze czynne jest powszechne w najszerszym tego słowa znaczeniu. W tej mierze Art. 1 Ordynacji Wyborczej głosi:

„Wyborcą do Sejmu jest każdy obywatel państwa bez różnicy płci, który do dnia ogłoszenia wyborów ukończył 21 lat“.

a art. 2 dodaje tylko wymaganie, iżby wyborca mieszkał w określonej miejscowości kraju przynajmniej od przedednia zarządzenia wyborów.

Jako zaś dzień zarządzenia wyborów, uważa się (art. 15) dzień ogłoszenia o terminie wyborów w „Dzienniku Praw“, co nastąpiło d. 6 grudnia 1918 r. ¹⁾

¹⁾ „Dziennik Praw“ z datą 6 grudnia ukazał się dopiero 10 grudnia. W art. 1 mowa o dniu „ogłoszenia“ wyborów, podczas gdy

Dla udziału zatem w wyborach do Sejmu wymagane są tylko trzy warunki:

- 1) obywatelstwo polskie, ¹⁾
- 2) pełnoletność w dniu ogłoszenia wyborów, t. j. ukończenie lat 21 przed dniem 6 grudnia 1918 r. i
- 3) zamieszkanie w kraju przynajmniej od dnia 5 grudnia 1918 roku.

Wyjątki. Z pośród osób, odpowiadających powyższym warunkom, są atoli wyłączeni od udziału w wyborach:

- 1) *wojskowi* w służbie czynnej (wszystkich stopni i wszystkich rodzajów broni)—(Art. 4) ²⁾.

art. 2 mówi o dniu „zarządzenia“ wyborów. Oczywiście, jedynie pośpiech w redagowaniu ordynacji wyborczej sprawił tę niejedynolitość wyśłowienia. Bądź co bądź, zarówno za dzień „ogłoszenia“ wyborów w art. 1, jak i za dzień ich „zarządzenia“ uważać tu należy, w myśl art. 15, dzień ogłoszenia o wyborach w „Dzienniku Praw“ to jest 6 grudnia.)

¹⁾ Ordynacja wyborcza nie określa, kto jest „obywatelem państwa“. Określenia tego próżnobyśmy szukali i w obowiązujących u nas prawach, o ile przez wyraz „państwo“ rozumieć będziemy Państwo Polskie, którem ma się stać *zjednoczona Polska*. (W obowiązującym u nas Kodeksie Cywilnym art. 9 — znajdujemy jedynie określenie, kto jest „poddanym Królestwa Polskiego“). Dopiero bowiem Sejm uchwalił dla tego państwa prawa, określające dokładnie, kogo uważać się będzie za obywatela Państwa Polskiego, i kto w niem przeto będzie korzystał z pełni praw, nie tylko prywatnych, ale i publicznych. Dla tego też wyrażenie ordynacji wyborczej, że wyborcą jest „każdy obywatel państwa“ i t. d. w praktyce może wywołać poważne wątpliwości. *Wątpliwości te nie będą dotyczyły Polaków*; nie ulega kwestji, że wszyscy Polacy, na ziemiach polskich zamieszkali, będą uznani za obywateli Państwa Polskiego; powstaną one natomiast co do żywiołów napływowych, a zwłaszcza co do licznych rzesz, t. zw. litwaków. W tej mierze nastąpi niechybnie specjalne wyjaśnienie Ministerjum Spraw Wewnętrznych. Ale szkoda, że tak zasadnicza sprawa wymaga wyjaśnienia.

²⁾ Wyłączenie wojskowych od głosowania w wyborach do Sejmu istnieje w ordynacjach wyborczych niemal wszystkich państw. Ma ono na celu, z jednej strony, odsunięcie armji od agitacji politycznej i walk wyborczych, które mogłyby ujemnie wpłynąć na dyscyplinę wojskową; z drugiej zaś strony — uniemożliwienie presji, jaką siła zbrojna mogłaby przy wyborach wywierać na obywateli.

Wszelako pozbawienie wojskowych prawa głosowania przy wyborach do pierwszego Sejmu Polskiego, który ma Państwo Polskie urządzić — do Konstytuanty Polskiej, jest uszczupleniem praw obywatelskich liczego zastępu młodzieży rdzennie polskiej, która, w imię obowiązku patriotycznego, pośpieszyła do szeregów Armji Narodowej. Ograniczenie prawa wyborczego wojskowych może nastąpić w naszej konstytucji, którą Sejm ma uchwalić; ale wydaje się zgola niestusznem przy wyborach do Sejmu pierwotnego — zasadniczego, w którego tworzeniu brać powinni udział wszyscy obywatele-Polacy. Świeżo w Niemczech uznano prawo udziału wojskowych w wyborach do konstytuanty.

2) *Osoby, sądownie pozbawione praw obywatelskich* (Art. 5) i stąd niegodne uczestnictwa w stanowieniu o losach Ojczyzny.

Kto może głosować? Tak więc wszyscy obywatele polscy, zarówno mężczyźni, jak kobiety, którzy w dniu 6 grudnia 1918 r. liczą przynajmniej 21 lat wieku i mieszkają w kraju przynajmniej od d. 5 grudnia 1918 r., będą mogli głosować przy wyborach do pierwszego Sejmu, o ile nie służą w wojsku, lub o ile nie są sądownie pozbawieni praw.

Głosować można tylko osobiście. Wyborca nie może nikomu odstąpić, swego prawa wyborczego i tylko sam może je wykonać—to znaczy, że tylko sam, osobiście, może głos swój złożyć. Wszelkie zastępstwo i pośrednictwo w tej mierze jest niedopuszczalne (Art. 6).

2. *Kto ma prawo wyborcze bierne (kto może być na posła wybrany)?*

Art. 7. Ordynacji wyborczej głosu:

„Wybieralni do Sejmu są wszyscy obywatele (obywatelki) państwa, posiadający czynne prawo wyborcze, niezależnie od miejsca zamieszkania, jak również wojskowi“.

Zatem, podobnie jak prawo wyborcze czynne, tak samo i bierne prawo wyborcze jest powszechne. Każdy, kto może wybierać posłów, może też być sam na posła wybrany ¹⁾.

¹⁾ W tej mierze Ordynacja Wyborcza do I Sejmu polskiego poszła b. daleko. Wychodząc z założenia, że wykonywanie obowiązków poselskich wymaga bez porównania większego rozwoju umysłowego i doświadczenia życiowego, aniżeli sam udział w głosowaniu na posłów, ordynacje wyborcze niektórych państw stawiają dla wybieralności specjalne warunki wykształcenia, a prawie wszystkie warunkują posiadanie prawa wyborczego biernego wiekiem bardziej dojrzałym, aniżeli wiek, wymagany dla wybieralności prawa wyborczego czynnego. Tak, np. we Francji — ojczyźnie powszechnego prawa wyborczego — na posłów mogą być wybrani obywatele, liczący co najmniej lat 25, choć wyborcami są obywatele, którzy ukończyli lat 21. W niektórych państwach wymagany jest dla wybieralności wiek jeszcze bardziej dojrzały. Natomiast w Anglii, Szwajcarii i niektórych Stanach Ameryki Północnej dla wybieralności istnieje ten sam cenzus wieku, co dla udziału w wyborach.

Zresztą prawo być wybranym na posła w wieku lat 21 nie oznacza bynajmniej, żeby do Sejmu mieli rzeczywiście wejść ludzie bardzo młodzi. Rzeczą wyborców będzie dbać o to, by Sejm składał się z ludzi dojrzałych i doświadczonych.

Prawo wyborcze bierne jest nawet szersze od prawa wyborczego czynnego. Uzależniając bowiem prawo wyborcze czynne od zamieszkania obywatela w określonej miejscowości kraju przynajmniej od przede dnia zarządzenia wyborów, we względzie prawa wyborczego biernego ordynacja wyborcza wyraźnie zaznacza, że służy ono „*niezależnie od miejsca zamieszkania*“¹⁾.

Prawo wyborcze bierne jest szersze od prawa wyborczego czynnego jeszcze i dlatego, że wojskowi, usunięci od czynnego udziału w głosowaniu wyborczem, mogą natomiast być wybrani na posłów: mając zatamowane korzystanie z prawa wyborczego czynnego, posiadają prawo wyborcze bierne.

Ograniczenie wybieralności urzędników. Z drugiej strony, w prawie wyborczem biernem istnieją pewne ograniczenia, których nie zna prawo wyborcze czynne, a które dotyczą urzędników państwowych. Wedle art. 8 Ord. Wyb. „urzędnicy państwowych władz administracyjnych, skarbowych i sądowych nie mogą być wybrani w tych okręgach wyborczych, na które rozciąga się ich działalność służbowa“²⁾. Jest to więc ograniczenie jeno częściowe; urzędnicy ci bowiem mogą być wybrani na posłów w okręgach wyborczych poza obszarem, do którego rozciąga się ich władza. Przytem ograniczenie powyższe nie dotyczy urzędników urzędów centralnych (a więc Ministerjów, Kancelarji Naczelnika Państwa, Sądu Najwyższego), których władza i działalność rozciąga się na cały obszar państwa. W imię powyższego zastrzeżenia, komisarz powiatu łomżyńskiego lub tamtejszy sędzia okręgowy nie mogą być wybrani na posłów w Łomży, natomiast korzystają z wybieralności w Płocku lub w Suwałkach; sędzia apelacyjny z Warszawy nie może być wybrany w całej b. okupacji niemieckiej, ale mogą go wybrać wyborcy lubelscy lub piotrkowscy i t. p.

¹⁾ Z brzmienia art. 2 należałoby wnosić, że na posła może być wybrany nie tylko obywatel polski, któryby np. przyjechał do kraju dopiero na kilka dni przed wyborami, ale i obywatele Polacy, zamieszkali za granicą. Byłoby jednak rzeczą pożądaną, iżby, dla uniknięcia wątpliwości w tej mierze, dodatkowy dekret kwestję tę wyraźnie rozstrzygnął w sensie twierdzącym.

²⁾ To ograniczenie obieralności urzędników, istniejące w ordynacjach wyborczych wielu państw, wywołane jest obawą, by urzędnik, ubiegający się o mandat poselski, nie nadużywał swego stanowiska i swej władzy w celu wywarcia presji na głosowanie podlegających tej władzy obywateli.

ROZDZIAŁ III.

Jak się odbędą wybory do Sejmu?

1. Okręgi wyborcze i obwody głosowania.

Podział kraju na okręgi wyborcze. Dla odbycia wyborów kraj podzielono na okręgi wyborcze ¹⁾. Każdy okrąg wyborczy wybierze z osobna kilku lub kilkunastu posłów, mianowicie, tylu, ilu ich dlań przypada, według obliczeń w stosunku do zaludnienia. Zasadą, przyjętą w ordynacji wyborczej do I-go Sejmu Polskiego, jest, że jeden poseł przypadać ma przeciętnie na 50.000 ludności. Naprzykład, okrąg liczący 300.000 ludności, mieć będzie 6 posłów ²⁾. Przytem, jeśli ludność danego okręgu nie stanowi dokładnie wielokrotnej 50.000, na pozostałą przewyżkę, o ile ta wynosi nie mniej, jak 25.000, przypada jeszcze jeden poseł. Naprzykład, okrąg o 430.000 ludności wybierać będzie 9 posłów, bo 430.000, podzielone przez 50.000, daje liczbę 8 i resztę 30.000; z tytułu więc tej przewyżki przypada tu jeszcze jeden poseł.

Na jakie okręgi kraj podzielono? Rzeczonego podziału kraju na okręgi wyborcze dokonał Rząd Tymczasowy, dołączając do ordynacji wyborczej spis wszystkich okręgów ze wskazaniem liczby mandatów, jaka na każdy okrąg przypada ³⁾. Spis wymienia ogółem 71 okręgów. Królestwo Kongresowe wraz z t. zw. „Obwodem Białostockim“, składającym się z powiatów: Białostockiego, Sokólskiego i Bielskiego gub. Grodzieńskiej, ma ich 34 ⁴⁾, Galicja (wraz z Orawą i ze Spizem) — 24, Śląsk Cieszyński — 2 ⁵⁾, zie-

¹⁾ Podobny podział istnieje we wszystkich krajach, w których się odbywają wybory polityczne, i jest spowodowany względami natury praktycznej. Byłoby bowiem rzeczą trudną, a nawet wręcz niewykonalną, żeby mieszkańcy wszystkich ziem, w których odbywać się będą wybory, wybierali razem wszystkich posłów, mających zasiadać w Sejmie.

²⁾ Za podstawę więc obliczenia liczby mandatów poselskich w każdym okręgu przyjęto liczbę całej ludności danego okręgu, nie zaś liczbę w nim wyborców.

³⁾ patrz dodatek I niniejszej broszury.

⁴⁾ Ale w okręgu I (4 powiaty północne gub. Suwalskiej) nie wskazano ilości mandatów i wyborów nie zarządzono.

⁵⁾ Ale wybory zarządzono tylko w jednym z tych okręgów, na który przypada 8 mandatów.

mie polskie zaboru pruskiego—11. Do Litwy zaś i Rusi podziału na okręgi wcale nie zastosowano ¹⁾).

Okręgi wyborcze stanowią połączenia kilku lub paru powiatów, a nawet części powiatów, zależnie od ich obszaru i zaludnienia, i od względów ułatwienia i udogodnienia wyborów.

W Kongresówce (Królestwie Polskiem) większość okręgów wyborczych obejmuje po dwa lub po trzy powiaty, są jednak dwa okręgi jednopowiatowe, a z drugiej strony, są i okręgi, składające się z czterech, pięciu lub nawet sześciu powiatów.

Z miast tylko Warszawa i Łódź tworzą samodzielne okręgi wyborcze; wszystkie inne miasta wchodzą do składu okręgów łącznie z przyległemi powiatami.

Liczba posłów z poszczególnych okręgów. Liczba posłów, przypadających do wybrania w poszczególnych okręgach wyborczych Królestwa, waha się od 4 do 16. Warszawa ma wybrać 16 posłów, Łódź 10. W okręgach zaś mieszanych (miasta i powiaty) największa liczba posłów (po 10 mandatów) przypada na okręgi Lubelski i Zamojski; najmniejsza (po 4 mandaty) na okręgi Suwalski, Lipnowski i Bielski.

Podział okręgów wyborczych na obwody głosowania. Okręgi wyborcze będą podzielone na obwody głosowania. Podziału tego, w myśl art. 13 Ordynacji Wyborczej, dokona w każdym okręgu Komisja Wyborcza Główna tegoż okręgu. Obwód głosowania obejmować będzie miasto, a w większych miastach—ich dzielnicę, po wsiach zaś gminę lub część gminy. O podziale danego okręgu na odpowiednie obwody głosowania zawiadomią stosowne obwieszczenia, tak, aby każdy obywatel mógł się łącno dowiedzieć, do jakiego obwodu należy miejscowość, w której mieszka.

Podział okręgów na obwody ma na celu, aby jaknaj-sprawniej przygotować wybory, uprzystępnici składanie głosów wyborcom i ułatwić obliczenie ich wyniku. Gwoli temu w każdym obwodzie głosowania powstanie *Miejscowa Komisja Wyborcza* i wyznaczony będzie *lokal wyborczy* (czyli biuro wyborcze) dla tego obwodu, t. j. pomieszczenie, w którym w dniu wyborów wyborcy składać będą głosy. Adresy lokalów wyborczych będą podane do publicznej

¹⁾ Z wyjątkiem obwodu Białostockiego, t. j. trzech powiatów gub. Grodzieńskiej, który podzielono na dwa okręgi—w jednym 7, w drugim 4 mandaty.

wiadomości drogą obwieszczeń, jednocześnie z ogłoszeniem co do podziału okręgu na obwody głosowania.

Samo głosowanie odbywać się więc będzie w obwodach.

Nie mniej przeto jednostką wyborczą jest okrąg.

Wynik wyborów, t. j. odpowiedź na pytanie: Kto w okręgu został wybrany na posła? zależy będzie od ogólnej liczby głosów, złożonych w danym okręgu, we wszystkich jego obwodach, na każdą z list kandydatów poselskich.

W jakim obwodzie głosować ma każdy wyborca? W każdym obwodzie głosowania głosować będą wyborcy, którzy przynajmniej od przede dnia zarządzenia wyborów zamieszkują w obrębie tegoż obwodu (Art. 2 Ord. Wyb.).

Mowa tu o zamieszkaniu *faktycznem*, nie zaś o t. zw. *miejscu stałego zamieszkania*, słowem, mowa o miejscowości, gdzie się rzeczywiście mieszka, nie zaś o miejscowości, gdzie się jest zapisanym do ksiąg ludności *stałej*.

Każdy więc uprawniony do głosowania obywatel kraju będzie mógł wykonać swe prawo wyborcze, składając w dniu wyborów (26 stycznia 1919 r.) swój głos na posłów, w lokalu wyborczym tego obwodu, w którego obrębie mieszka przynajmniej od dnia 5 grudnia 1918 r., i w którym przeto będzie zapisany na listę wyborców.

Tak więc, dajmy na to, Józef N., stały mieszkaniec wsi Cielętniki, gminy Dąbrowa, może głosować jedynie w obwodzie, do którego wieś ta należy; nie może zaś złożyć swego głosu, na przykład, w Częstochowie, chociażby w dniu wyborów tam się znajdował.

Tak samo Antoni Z., zamieszkały od dnia 10 października 1917 r., w Warszawie przy ul. Brackiej, może złożyć swój głos jedynie w lokalu wyborczym tego obwodu głosowania m. Warszawy, do którego zaliczono ulicę Bracką.

Ktoby w okresie czasu od dnia 6 grudnia 1918 r., do dnia 26 stycznia 1919 r., zmienił miejsce swego zamieszkania i przeniósł się do innego obwodu, głosować ma, mimo to, według miejsca poprzedniego zamieszkania, t. j. tam, gdzie jest zapisany na liście wyborców.

O ile ktoś ma jednocześnie dwa lub więcej miejsc zamieszkania (np. mieszka naprzemian na wsi i w mieście) w różnych obwodach, może głosować, wedle swego wyboru, w jednym z tych obwodów, byleby sprawdził w swoim czasie, czy go tam wciągnięto na listę wyborców.

Kto może być obrany na posła w danym okręgu wyborczym? W przeciwieństwie do prawa wyborczego czyn-

nego, które, jak widzieliśmy, może być wykonane tylko w jednym okręgu wyborczym (a właściwie tylko w jednym z obwodów danego okręgu), prawo wyborcze bierne — wybieralność — wcale nie jest ograniczone podziałem kraju na okręgi (Art. 50 Ord. Wyb.). Każdy wyborca może głosować tylko raz jeden w swoim obwodzie; ale natomiast ubiegać się o mandat poselski i być wybranym na posła można w każdym okręgu wyborczym, niezależnie od miejsca zamieszkania, a nawet w kilku naraz różnych okręgach ¹⁾.

Tak, na przykład, A., zamieszkały w Warszawie, może stawiać swą kandydaturę i być wybranym na posła nie tylko w Warszawie, ale równie dobrze w Płocku, Lublinie lub Łęczycy — wogóle w całym kraju; co więcej, może kandydować jednocześnie i w Płocku, i w Lublinie, i w Łęczycy.

Jeżeli, przytem, kandydat, ubiegający się o mandat poselski w kilku naraz okręgach, będzie w kilku okręgach wybrany na posła, wówczas sam oznajmi, z którego okręgu wybór przyjmuje. Powinien to jednak zrobić najpóźniej na pierwszym posiedzeniu Sejmu; w przeciwnym razie rozstrzygnięciem losowanie (Art. 99)

2. Komisje wyborcze.

Komisje Wyborcze Główne i Miejscowe. Dla przeprowadzenia wyborów niezbędne jest istnienie specjalnych urzędów, zwanych komisjami wyborczymi.

W każdym okręgu wyborczym powstanie Komisja Wyborcza Okręgowa, zwana Główną, której władza rozciągać się będzie na cały okrąg, i która mieć będzie siedzibę w głównym mieście okręgu ²⁾; w każdym obwodzie głosowania powstanie Komisja Miejskowa, działająca w obrębie obwodu pod kierunkiem Komisji Głównej.

Sposób utworzenia i skład komisji wyborczych. Komisje wyborcze będą się składały z przewodniczącego, jego zastępcy i trzech członków. W Komisji Głównej (okręgowej) przewodniczącym będzie, z urzędu, prezes właściwego

¹⁾ O ile, oczywiście, posiada się warunki, wymagane wogóle dla wybieralności (patrz rozdział II. 2).

²⁾ Ogłoszony w dekrete Rządu Tymczasowego spis okręgów wyborczych (patrz Dodatek I), wskazuje jednocześnie miasta, w których Komisje Okręgowe mieć będą siedziby.

sądu okręgowego lub wydelegowany przezeń sędzia tegoż sądu. Zastępcę przewodniczącego powoła również prezes sądu okręgowego z pośród sędziów (sędziów sądu okręgowego, sędziów pokoju i sędziów śledczych). Pozostali trzej członkowie Komisji Wyborczej Głównej wychodzą z wyboru: jednego wybiera większością głosów, ze swego grona, rada miejska głównego miasta okręgu wyborczego (t. j. siedziby komisji), dwu zaś pozostałych wybiera zgromadzenie wójtów z całego okręgu, również ze swego grona ¹⁾. W Warszawie i Łodzi dwóch członków komisji okręgowej wyborczej wybiera rada miejska, trzeciego — związku zawodowe.

Członków Komisji Miejskowej powołuje, wedle swego uznania, Komisja Główna.

Rola komisji wyborczych. Rola komisji wyborczych polega na przygotowaniu i ogłoszeniu wyborów, czuwaniu nad prawidłowością ich przebiegu i obliczeniu ich wyniku.

Przez *przygotowanie i ogłoszenie wyborów* rozumieć należy: podział okręgu na obwody głosowania, przyszykowanie lokali wyborczych, sprawdzenie praw wyborczych ludności i sporządzenie spisów wyborców, oraz rozważenie zażaleń obywateli w tej mierze, ustalenie zgłoszonych list kandydatów poselskich, wreszcie obwieszczenie ludności o dniu i sposobie wyborów, o podziale okręgu na obwody głosowania, o adresach lokali wyborczych i o zgłoszonych listach kandydatów poselskich.

Czuwanie nad prawidłowością przebiegu wyborów polega na sprawdzeniu tożsamości i praw wyborczych osób, które w dniu wyborów stawiają się w lokalu wyborczym, przyjmowanie od nich kart wyborczych i t. p.; wogóle, piecza nad tem, by składanie głosów odbywało się bez nadużyć i zgodnie z przepisami Ordynacji Wyborczej.

Obliczenie wyniku wyborów polegać będzie na obliczeniu liczby głosów, złożonych na każdą z list kandydatów poselskich w danym okręgu wyborczym i dokonaniu obliczenia, mającego stwierdzić, ilu kandydatów z każdej listy wybrano na posłów.

Kontrola rządu. Ordynacja wyborcza, zatwierdzona przez Rząd Tymczasowy, ustanowiła kontrolę rządu nad

¹⁾ Ordynacja wyborcza dodaje zastrzeżenie, że do zgromadzenia wójtów, wybierających członków komisji wyborczej, nie mogą należeć wójtowie, mianowani przez b. władze okupacyjne. Rząd Tymczasowy usunął od udziału w komisjach wyborczych przedstawicieli Sejmików Powiatowych, co przewidywał pierwotny projekt Ordynacji.

komisjami wyborczymi. Mianowicie (art. 18), do Ministra Spraw Wewnętrznych należeć ma nadzór nad powstaniem komisji wyborczych i ich działalnością, oraz udzielanie im wskazań (instrukcji) i wyjaśnień (komentarzy) ¹⁾. Nadzór ten w poszczególnych okręgach wyborczych pełnić mają mianowani przez ministra spraw wewnętrznych komisarze wyborczy okręgowi, pod bezpośrednią kontrolą jeneralnego komisarza wyborczego, mianowanego przez Naczelnika Państwa na wniosek Rady Ministrów ²⁾.

3. Listy wyborców.

Co to są listy wyborców? Listą wyborców zowie się wykaz imienny mieszkańców, posiadających w danym obwodzie prawo głosowania przy wyborze posłów.

Każdy obywatel, posiadający prawo wyborcze, będzie mógł z niego skorzystać tylko o tyle, o ile uprzednio został wpisany na listę wyborców jednego z obwodów głosowania.

W jaki sposób będą sporządzone listy wyborców? Listy wyborców dla każdego obwodu głosowania z osobna sporządzi Komisja Wyborcza Miejskowa tegoż obwodu, na podstawie spisów ludności, dostarczonych przez właściwe urzędy gminne i magistraty miejskie ³⁾. Listy wyborców będą sporządzone w podwójnych egzemplarzach, z których jeden nie później, jak dnia dwudziestego piątego po ogłoszeniu wyborów, a więc 31 grudnia, Komisja Miejskowa prześle Komisji Wyborczej Okręgowej (czyli Głównej).

Prawo reklamacji. Celem udostępnienia publicznej kontroli nad prawidłowością list wyborczych, drugi egzemplarz sporządzonej przez Komisję Miejskową listy, winien

¹⁾ Od postanowień Ministra Spraw Wewnętrznych komisjom wyborczym służy odwołanie się do Sądu Najwyższego.

²⁾ Wprowadzenie rządowych komisarzów wyborczych w okręgach jest inowacją Rządu Tymczasowego, w porównaniu z projektem pierwotnym.

Jeneralnym komisarzem wyborczym na całe państwo został mianowany p. Bronisław Sobolewski, prezes Sądu Apelacyjnego w Warszawie.

³⁾ Mianowicie w gminach—wójci, a w miastach magistraty mają sporządzić: 1) spisy wszystkich pełnoletnich obywateli, w danej gminie bw mieście zamieszkałych, oraz 2) wykazy tych z pośród nich, którzy są lapma wyborczego pozbawieni, i przesłać te spisy i wykazy miejscowej nrkoijsji wyborczej, najpóźniej dnia 26 grudnia 1918 r. (art. 31 i 32).

być w przeciągu pięciu dni (od 31 grudnia do 5 stycznia), i to przez 8 godzin dziennie, wyłożony w biurze tejże komisji. Ponieważ obrona swoich praw wyborczych jest obowiązkiem narodowym, każdy przeto obywatel powinien w powyższym okresie sprawdzić, czy go wciągnięto na listę wyborców w obwodzie głosowania, w którym mieszka. Zarazem wszystkim wyborcom służy prawo kontrolowania rzetelności całej listy wyborczej. To też każdy obywatel może zażądać: 1) *wpisania siebie na listę wyborców*, o ile go w niej niesłusznie pominięto; 2) *wpisania kogoś innego na listę wyborców*, o ile wie, lub spostrzeże, że pominięto w niej osobę, lub osoby, posiadające prawo wyborcze; 3) *wykreślenia kogoś z listy*, o ile wie lub spostrzeże, że wpisano na nią osobę lub osoby, nie mające praw wyborczych (z powodu niepełnoletności, niezamieszkiwania w danym obwodzie, nienależenia do rządu obywateli polskich lub pozbawienia praw obywatelskich).

Reklamacje można wnosić piśmiennie lub ustnie do Komisji Wyborczej Miejskowej, popierając je dowodami. Naprzykład, jeśli kogoś niesłusznie pominięto w liście wyborców, należy, żądając wpisania na nią swego nazwiska, złożyć dowody, stwierdzające, że reklamujący jest pełnoletnim mieszkańcem danego obwodu głosowania przynajmniej od 5 grudnia 1918 roku (wypis z ksiąg ludności, metryka, paszport, świadectwo wójta, milicji lub rządcy domu i t. p.). Termin wnoszenia reklamacji upływa 5 stycznia.

Osoby, których prawo wyborcze podano w wątpliwość, t. j. co do których zażądano wykreślenia ich z listy, powinny być zawiadomione o tem przez Komisję Wyborczą, i w przeciągu trzech dni od dnia doręczenia tego zawiadomienia mogą, na ręce tejże komisji, wnieść obronę swoich praw wyborczych.

Kto rozstrzyga reklamację? Wszelkie powyższe reklamacje rozstrzyga Komisja Wyborcza Miejskowa, od której postanowień można się odwołać do Komisji Okręgowej (Główniej). Orzeczenia Komisji Wyborczej Głównej mogą być zaskarżone do Sądu Najwyższego, ale tylko w razie przekroczenia prawa (art. 42).

Ostateczne ustalenie list wyborców. Każda Komisja Wyborcza Główna bada przesłane jej (co winno nastąpić najpóźniej 31 grudnia 1918 r.) przez Komisje Miejskowe listy wyborców, jako też zgłoszone co do nich reklamacje i obrony przeciwko reklamacjom, poczem ustala ostatecznie listę wyborców każdego obwodu i przesyła ją Komisji Wyborczej Miejskowej.

Sprawdzanie praw wyborczych w dniu wyborów. Ustalone w powyższy sposób listy wyborcze określają, kto w danym obwodzie uczestniczyć może w głosowaniu na posłów. Czyjego nazwiska na liście niema, ten, chociażby w istocie rzeczy posiadał prawo wyborcze czynne, nie będzie dopuszczony do głosowania. To też w dniu wyborów, co do każdego ze stojących do głosowania, Komisja Wyborcza sprawdzi, czy jest zapisany na liście wyborców, i na tejsze liście zaznaczy, iż się stawił. W razie potrzeby sprawdzenia tożsamości osoby głosującej, t. j. stwierdzenia, czy jest rzeczywiście tym, za kogo się podaje, przewodniczący komisji może zażądać okazania dokumentów osobistych.

4. Listy kandydatów poselskich.

W każdym okręgu wyborca będzie mógł głosować przy wyborach tylko na jedną z list kandydatów poselskich, zgłoszonych do Komisji Wyborczej Głównej tegoż okręgu we właściwym czasie i stosownie do wymagań ordynacji wyborczej.

Co to są listy kandydatów poselskich? „Listą kandydatów poselskich“ przy wyborach do Sejmu zowie się spis, zawierający nazwiska osób, zalecanych do wyboru na posłów.

Ponieważ wybory odbywać się będą w poszczególnych okręgach wyborczych, przeto i listy kandydatów poselskich będą okręgowe — co znaczy, że mają zawierać nazwiska osób, proponowanych na posłów z danego okręgu wyborczego.

Kto może zgłaszać listy kandydatów? -- innemi słowy, kto w danym okręgu wyborczym może wystawiać kandydatury posłów z tego okręgu?

Wedle art. 44 Ordynacji Wyborczej, zgłosić listę kandydatów poselskich w każdym okręgu wyborczym może grupa wyborców tegoż okręgu (t. j. osób, w okręgu tym zapisanych na listach wyborców), licząca przynajmniej 50 osób.

Tak więc osobiście, sam od siebie, żaden wyborca nie może zgłosić listy kandydatów poselskich; potrzeba na to zgody i porozumienia przynajmniej 50 wyborców, którzy też łącznie przedstawić powinni swoją listę ¹⁾.

¹⁾ Warunek, że listę kandydatów poselskich zgłaszać mogą tylko grupy wyborców, nie zaś osoby pojedyncze, istnieje we wszystkich

Oczywiście, w rzeczywistości, listy kandydatów poselskich zgłaszać będą nie utworzone specjalnie w tym celu grupy po 50 wyborców, ale istniejące w kraju partje, stronnictwa czy obozy polityczne, lub ugrupowania czy zrzeszenia społeczne.

Gdzie i jak zgłaszać należy listy kandydatów poselskich? Listy kandydatów na posłów zgłaszać należy piśmiennie, na ręce przewodniczącego Komisji Wyborczej Głównej danego okręgu.

Zgłoszenie powinno być podpisane conajmniej przez 50 wyborców danego okręgu ¹⁾. W zgłoszeniu należy podać dokładnie imię i nazwisko, zawód, wiek i miejsce zamieszkania każdego kandydata.

Czyje nazwiska mogą być wypisane na liście kandydatów? Prawo wyborcze bierne nie jest zamknięte granicami jednego okręgu wyborczego (patrz Rozdział I—1); to też na liście kandydatów poselskich można umieścić i osoby, zamieszkałe w innych okręgach wyborczych (byleby osoby te posiadały wogóle, prawo wyborcze bierne i nie były wyłączone od tego prawa w danym okręgu — np. urzędnicy w okręgu swego urzędowania) — niezależnie od tego, czy kandydują już na posła w innym, lub nawet w kilku innych okręgach wyborczych.

Ile nazwisk można umieścić na liście kandydatów? Każda okręgowa lista kandydatów poselskich może zawierać, co najwyżej, tyle nazwisk, ilu posłów przypada do wyboru w danym okręgu. Naprzykład, na listach, zgłoszonych w okręgu piotrkowskim, można umieścić nie więcej, jak po pięć nazwisk na każdej, ponieważ na okrąg ten przypada pięciu posłów. Warszawa wybrać ma 16 posłów, a więc listy kandydatów poselskich w Warszawie mogą zawierać nie więcej, niż 16 nazwisk.

Wszelako lista może być niepełna, to jest, może zawierać liczbę nazwisk mniejszą od liczby posłów do wybrania w okręgu. Wogóle zaś na liście kandydatów można

---

krajach, w których odbywają się wybory stosunkowe z głosowaniem na listy kandydatów. Nasza ordynacja wyborcza i tak pozostawia w tym względzie dosyć szeroką swobodę, skoro już porozumienie 50-u wyborców wystarcza, by móc zgłosić własną listę.

¹⁾ Podpisy mogą być zrobione łącznie, lub na oddzielnych deklaracjach (Art. 44).

umieścić jedno, dwa, parę lub kilka nazwisk, byleby nie więcej, niż dany okrąg wybrać ma posłów¹⁾.

Ilu kandydatów z każdej listy wejdzie do Sejmu? Odpowiedź na to pytanie zależeć będzie od wyniku wyborów. Może się zdarzyć, bądź, że wszyscy kandydaci danej listy zostaną wybrani, bądź tylko ich część, bądź ani jeden (w ostatnim wypadku mówi się, że: „lista przepadła“). Wszystko zależeć będzie od podanej za tą listą liczby głosów, w porównaniu z liczbą głosów, osiągniętą przez każdą z list pozostałych. O tem — niżej. (Rozdział I—7).

O ile (a będzie tak, zapewne, najczęściej) liczba mandatów poselskich, jaka przypadnie dla danej listy, będzie mniejsza od liczby zalecanych na niej kandydatów, za wybranych na posłów uważa się tych, których nazwiska zajmują na liście pierwsze miejsca. Naprzykład, jeżeli na listę z dziesięcioma nazwiskami przypadną tylko cztery mandaty, posłami zostaną kandydaci, których nazwiska zajmują na liście pierwsze cztery miejsca.

Tak rozumieć należy art. 48 Ordynacji Wyborczej, głoszący, że „kandydaci winni być wymienieni w porządku pierwszeństwa, w jakim wybrani wchodzi do Sejmu“.

Na czele więc list podane będą nazwiska osób, których wybór partja, czy grupa, zgłaszająca listę kandydatów, uważa za najbardziej pożądany.

W razie wybrania w kilku naraz okręgach tej samej osoby, wybrany posłuje, jak wiemy (patrz Rozdział I—2), tylko z jednego okręgu; w pozostałych zaś okręgach na jego miejsce wejdą następujący z kolei kandydaci z list, w których była wystawiona jego kandydatura. Pozwala to partjom politycznym na wystawianie najbardziej pożądanych kandydatów na listach kilku okręgów, w celu zapewnienia ich wyboru, bez obawy zmarnowania z tego powodu głosów, w razie wyboru danego kandydata w kilku naraz okręgach.

Kiedy powinny być zgłoszone listy kandydatów?

Listy kandydatów, poselskich w każdym okręgu należy złożyć na ręce prezesa Komisji Wyborczej Głównej (Okręgowej) nie później, jak 30 grudnia 1918 r.²⁾

1) Liczba kandydatów na listach, wystawianych przez różne partje, zależeć będzie od tego, czy partje te spodziewają się zdobyć więcej czy mniej głosów dla swej listy.

2) Pierwotne wyjaśnienie Ministerjum Spraw Wewnętrznych (podane w gazetach z dnia 7 grudnia) tomaczyło, że przewidziany w art. 43 ordynacji wyborczej dwudziesto-czterodniowy termin na zgłoszenie

Listy, zgłoszone po tym terminie, nie ulegną uwzględnieniu.

Uchybienia w liście kandydatów. Bezpośrednio po zgłoszeniu list kandydatów na posłów, Komisja Wyborcza Główna rozpatrzy, czy zgłoszone listy odpowiadają warunkom, wymaganym przez Ordynację Wyborczą i, w razie postrzeżenia wad lub braków, zawiadamia pełnomocnika partji lub grupy, która listę zgłosiła 1). Zawiadomienie to powinno nastąpić najpóźniej d. 2 stycznia. Jeżeli wady i braki nie zostaną usunięte lub uzupełnione w przeciągu trzech dni, Komisja Wyborcza orzecze bądź nieważność całej listy (naprzykład, w wypadku zgłoszenia listy bez podpisów 50 wyborców), bądź nieważność poszczególnych kandydatów listy (np. w wypadku wpisania na listę nazwiska osoby, nie posiadającej biernego prawa wyborczego w danym okręgu).

Numer listy. Komisja Wyborcza oznaczy każdą zgłoszoną listę kandydatów numerem porządkowym w kolei jej zgłoszenia.

W każdym więc okręgu każda lista kandydatów mieć będzie swój numer, 2) stanowiący jak gdyby imię tej listy. O listach będzie się tedy mówić, nie wymieniając zawartych

do Komisji Wyborczych Głównych list kandydatów poselskich liczyć należy od „dnia ogłoszenia wyborów w danym okręgu wyborczym“ t. j. od dnia, w którym Komisja Wyborcza Główna tego okręgu uczyni wymagane przez art. 16 ord. wyb. obwieszczenia. W ten sposób ostateczny termin zgłoszenia list kandydatów poselskich byłby różny w różnych okręgach wyborczych, zależnie od tego, kiedy w danym okręgu rzezczone obwieszczenia nastąpiły. Ponieważ zaś, w myśl art. 16, nastąpić one powinny najpóźniej 26 grudnia, przeto z dniem 19 stycznia 1919 r. we wszystkich okręgach upłynąłby ostatecznie termin zgłoszenia list. *Wszelako ostateczna instrukcja do ordynacji wyborczej podaje (jak doniosły gazety z dnia 11 grudnia), jako ostateczny termin zgłaszania list kandydatów we wszystkich okręgach dzień, 30 grudnia, t. j. liczy dwudziesto czterodniowy termin od dnia 6 grudnia, jako od dnia „zarządzenia wyborów“ (dla tego powyżej w tekście ten termin wskazano).*

Czy słusznie? I dla czego taka zmienność wyjaśnić, która może wywołać zamieszanie i wyborców w błąd wprowadzić?

Możliwość tak dowolnej wykładni przepisów ordynacji wyborczej sama przez się stwierdza, że ordynacja ta grzeszy brakiem jasności i jednolitości wystowienia.

1) W tym celu partje, lub grupy, zgłaszające listy kandydatów, powinny wskazać swego pełnomocnika, uprawnionego włącznie do składania w ich imieniu oświadczeń w sprawie wad zgłoszenia (art. 46).

2) Listy jednej i tej samej partji politycznej mogą więc mieć w różnych okręgach wyborczych różne numery.

w niej nazwisk, po prostu „Lista № 1“, lub „Lista № 3“, i tak dalej.

Podanie list kandydatów do wiadomości publicznej. W razie zgłoszenia w danym okręgu wyborczym w terminie jednej tylko listy kandydatów, jak również w razie zgłoszenia kilku list z ogólną, we wszystkich razem, liczbą kandydatów nie większą od liczby posłów, przypadającej na ten okrąg, głosowanie w tym okręgu nie odbędzie się, a Komisja Wyborcza Główna ogłosi o wyborze na posłów wszystkich kandydatów, wymienionych w zgłoszonych listach (art. 53) ¹⁾.

W razie zgłoszenia więcej, niż jednej listy, o łącznej liczbie kandydatów, większej od liczby posłów, która na dany okrąg przypada, Komisja Wyborcza Główna (Okręgowa) ogłosi złożone listy najpóźniej trzydziestego drugiego dnia od daty ogłoszenia wyborów.

Wszystkie zgłoszone listy powinny być (art. 54) ogłoszone równocześnie, w porządku kolei ich zgłoszenia i z numeracją według tegoż porządku.

Na kogo wyborca może głosować? *Każdy wyborca w okręgu będzie mógł oddać swój głos w dniu wyborów tylko na jedną z list kandydatów poselskich, ogłoszonych przez Komisję Wyborczą Główną (Okręgową), i tylko na tę listę.*

Głosy, oddane na jakieś inne listy kandydatów lub na poszczególnych kandydatów będą nieważne t. j. nie będą się wcale liczyć przy obliczaniu wyniku głosowania. Tak samo będą wręcz nieważne głosy, oddane na parę lub kilka list poselskich, z pośród ogłoszonych przez komisję. Trzeba zrobić między nimi wybór, zdecydować się na jedną i *głosować tylko na jedną listę*. Naprzykład, jeżeli w Okręgu Komisja Wyborcza ogłosiła pięć list kandydatów poselskich, oznaczonych numerami 1, 2, 3, 4 i 5, wyborca może wybierać tylko między temi pięcioma listami; może więc oddać głos albo za listą № 1, albo za listą № 2, albo za listą № 3 i t. d., zawsze jednak tylko za jedną listą i za listą w całości, nic do niej nie dodając i nikogo z niej nie wyłączając.

¹⁾ Przepis ten daje możność bezpośredniego powołania posłów w drodze porozumienia się na miejscu *wszystkich* stronnictw, co do złożenia wspólnej listy lub co do polubownego podziału mandatów poselskich.

Ile będzie list kandydatów w każdym okręgu wyborczym? Zależać to będzie, oczywiście, od tego, jakie partie lub ugrupowania wystawią własne listy kandydatów.

Pragnącby należało, iżby liczba tych list była wszędzie niewielka i w każdym okręgu jak najmniejsza, to jest, iżby partie i grupy nie szły do wyborów w rozsypkę, po partyzancku, lecz przeciwnie w obozach, jak najszersze ogarniających szeregi. Wtedy, i tylko wtedy uniknie się zamętu poglądów, tylko wtedy można przeprowadzić prawdziwie poważną i skuteczną agitację wyborczą, i tylko wtedy uniknie się straty na marne mnóstwa głosów wyborczych.

Liczba mandatów, jaka dla każdej listy przypadnie, zależać będzie od liczby osiągniętych przez tę listę głosów. Mnożenie list kandydatów musi spowodować rozstrzelanie głosów. Może się tak zdarzyć, że partie i ugrupowania, które mają zbliżony program i pokrewną sferę wpływów i które, działając razem, t. j. wystawiając razem jedną listę, mogłyby zdobyć kilka mandatów, przez wystawienie list odrębnych mogą głosy swe rozbić do tyła, że żadna z ich list nie zdobędzie liczby głosów potrzebnej do obioru posła. Zwalczą się wzajem na korzyść innego, istotnie wrogiemu im stronnictwa.

Stąd wyraźna wskazówka praktyczna: Jak najmniej odrębnych list kandydatów poselskich, jak najwięcej solidarności.

Co to jest związek wyborczy? W celu zapobieżenia ujemnym wynikom wystawiania odrębnych list kandydatów przez partie pokrewne, i zwłaszcza nadmiernemu rozstrzelaniu się głosów, Ordynacja Wyborcza (art. 47) pozwala kilku grupom, które w jednym i tym samym okręgu wyborczym zgłosiły własne listy kandydatów poselskich, łączyć się następnie wzajem w „związek wyborczy“. Stać się to może przez stosowne pod adresem komisji wyborczej oświadczenie pełnomocników owych grup, wyraźnie do tego upoważnionych przez osoby, które zgłoszenia list kandydatów podpisały. Oświadczenie to powinno być uczynione najpóźniej dwudziestego siódmego dnia od ogłoszenia wyborów, t. j. nie później, jak w ciągu dni trzech od daty, w której upływa termin zgłaszania list kandydatów poselskich. Listy kandydatów poselskich, wystawione przez grupy, które taki związek zawarły, mieć będą wtedy wobec innych list kandydatów, prawa jakgdyby jednej listy. To znaczy, że liczby głosów, które padną na każdą z tych list osobna, będą zliczone razem, i ogólna ta suma (w po-

równaniu z liczbą głosów, podaną na każdą z list pozostałych) zadecyduje o liczbie mandatów poselskich, która ma przypaść razem dla list wszystkich grup, tworzących związek wyborczy. Następnie zaś tę ogólną liczbę mandatów podzieli się pomiędzy poszczególne listy, stosownie do liczby głosów, osiągniętej przez każdą z nich z osobna.

Gdy więc w okręgu wyborczym pokrewne partje lub ugrupowania wystawią własne listy, jest rzeczą celową i b. pożądaną, iżby przynajmniej taki związek wyborczy zawarły.

5. Karty wyborcze (karty do głosowania).

Jakie będą karty do głosowania? Głosowanie odbywać się będzie zapomocą specjalnych urzędowych kart, ostemplowanych pieczęcią Głównej Komisji Wyborczej i zawierających wydrukowane numery porządkowe zgłoszonych list kandydatów poselskich.

Karty te co do swej wielkości, kształtu, koloru, układu numerów i wogóle co do całej swojej postaci, powinny być jednakowe w całym okręgu wyborczym (art. 69). Na kartach wyborczych każdego okręgu będzie wydrukowane tyle i tylko tyle numerów porządkowych, ile w okręgu tym zgłoszono list kandydatów poselskich.

Dodatek II wyobraża wzór karty wyborczej.

Głosować można tylko zapomocą kart wyborczych urzędowych. Każdy wyborca będzie mógł złożyć swój głos *tylko zapomocą urzędowej karty do głosowania*. Nie może, na przykład, sam wyciąć sobie z papieru karty i wypisać na niej numerów; nie może również głosować i zapomocą karty z wydrukowanymi numerami, *jeśli na tej karcie niema pieczęci Głównej Komisji Wyborczej Okręgu*.

Tak więc, by móc w dniu wyborów złożyć swój głos, wyborca musi zaopatrzyć się w urzędową kartę do głosowania. *Głosy, złożone za pomocą wszelkich innych kart, będą nieważne.*

Gdzie i kiedy można się zaopatrzyć w urzędową kartę do głosowania? Urzędowe karty do głosowania będą sprzedawane ¹⁾, po cenie 5 fenigów lub 10 halerzy,

¹⁾ Sprzedaż kart wyborczych jest pomysłem obecnego Rządu Tymczasowego—powiedzmy bardzo swoistym, ale i bardzo niefortunnym, bo wypaczającym istotę wyborów. Postawienie zasady, że wyborca ku-

w wolnym handlu i w lokalach wyborczych (lub w lokalach Komisji Wyborczych) w ciągu pięciu dni przed wyborami, t. j. od dnia 21 stycznia do d. 25 stycznia 1919 r. włącznie ¹⁾).

Każdy więc wyborca powinien *zawczasu* kupić urzędową kartę do głosowania.

Jak się wypełnia kartę do głosowania? Wypełnianie karty wyborczej odbywa się zapomocą podkreślenia na niej (ołówkiem lub atramentem ²⁾), tego numeru, jaki ma lista kandydatów poselskich, na którą wyborca chce głosować.

Jeśli, na przykład, wyborca chce głosować na listę № 3, powinien na karcie wyborczej podkreślić cyfrę 3 (3). Wskazano to w Dodatku II.

Ponieważ wyborca może głosować tylko na jedną listę, przeto na karcie wyborczej *może podkreślić tylko jeden numer* (jedną cyfrę). Karty, w których będą podkreślone dwa lub więcej numery, ulegną unieważnieniu.

Nieważne będą również karty, złożone bez podkreślenia żadnego numeru..

Gdzie można wypełnić kartę do głosowania? Wypełnienia karty wyborczej, t. j. podkreślenia jednego z wydrukowanych na niej numerów, można dokonać albo *zawczasu*, albo w samym lokalu wyborczym, bezpośrednio,

---

puje sobie prawo złożenia głosu, jest krzyżem pogwałceniem zarówno przewodnich zasad prawa publicznego, jak, w szczególności, zasadniczych pojęć demokratyzmu.

Przepis ten ma, chyba, na celu pokrycie kosztów papieru i druku kart wyborczych? Prócz tych kosztów wybory pociągną wiele innych. Art. 87 Ordynacji Wyborczej przewiduje to i głosi, że koszty te pokryje państwo, a dostarczenie urny, lokalu, sprzętów i przyborów do pisania dla komisji wyborczej jest obowiązkiem gminy, w której obrębie komisja urządzuje. Czemu więc od tej ogólnej zasady pokrywania kosztów, związanych z wyborami, Rząd Tymczasowy wyłączył koszty przygotowania kart wyborczych?

¹⁾ Tak głosi Ordynacja Wyborcza (art. 69). Niezależnie od wytkniętej już powyżej krzyżującej niewłaściwości samej zasady kupowania urzędowych kart wyborczych, które na całym świecie wszędzie i zawsze wydawane są bezpłatnie—jest rzeczą niedopuszczalną, iżby wyborca musiał kupić kartę do głosowania koniecznie *zawczasu*, i ażeby przeto obywatel, uprawniony do głosowania, tracił prawo wyborcze jedynie dla tego, że *zawczasu* kartki nie wykupił.

Należałoby tedy Rządowi zmienić cały przepis, o którym mowa, a w ostatecznym razie zarządzić, iżby karty były koniecznie do nabycia w lokalu wyborczym i w samym dniu wyborów. Inaczej słuszny rozlegnie się następnie głos oburzenia mas ludowych, bo właśnie masom, jako mniej oświeconym i nieuświadomionym, najdotkliwiej dają się we znaki wszelkie podobne ograniczenia i utrudnienia.

²⁾ O ile to możliwe, lepiej podkreślić atramentem.

przed złożeniem karty. Ordynacja wyborcza nie czyni w tej mierze żadnych ograniczeń.

Oczywiście, najlepiej wypełnić kartę z góry, u siebie w domu, bo w ten sposób najłatwiej uniknąć omyłek: w pośpiechu można, wypadkiem, podkreślić przez pomyłkę inny numer, niż numer listy, na którą się chce głosować.

Na karcie nie można robić żadnych napisów ani żadnych znaków, oprócz jeno podkreślenia jednego numeru. Nie można, np., podpisać na karcie swego nazwiska lub imienia, ani jej podcyfrować, ani podznaczyć krzyżykiem lub kreską, wogóle nie można na niej robić żadnych znaków czy piórem, czy ołówkiem. Wszelkie takie znaki spowodowałyby unieważnienie karty, a więc i zmarowanie złożonego głosu.

Koperty urzędowe. Karty wyborcze będą składane do urny wyborczej w kopertach urzędowych (ostemplowanych pieczęcią Komisji Wyborczej). Każdy wyborca otrzyma taką kopertę dopiero w dniu wyborów, w lokalu wyborczym, gdy przyjdzie tam składać swą kartę do głosowania z podkreślonym na niej numerem listy kandydatów poselskich. Do tej, i tylko do tej koperty powinien włożyć swą kartę do głosowania i kopertę zakleić. Składanie głosów w kopertach ma na celu, by wybory były tajne. Na kopercie nie należy czynić żadnych znaków, bo wtedy głos byłby unieważniony; owszem, wyborca powinien sprawdzić, czy dano mu kopertę czystą i bez żadnych znaków, oprócz pieczęci.

Do koperty, oprócz karty wyborczej, nic innego wkładać nie należy. Ponieważ każdy wyborca ma przy wyborach tylko jeden głos, przeto *do koperty może włożyć tylko jedną kartę*; gdyby włożył dwie lub więcej kart, karty byłyby nieważne.

6. Głosowanie.

■ Kiedy odbywać się będzie głosowanie? Głosowanie (t. j. składanie kart wyborczych) odbywać się będzie w niedzielę dnia 26 stycznia 1919 r. od godziny ósmej zrana do dziesiątej wieczorem, bez przerwy.

Gdzie odbywać się będzie głosowanie? Głosowanie wyborców z każdego obwodu odbywać się będzie w lokalu wyborczym tego obwodu. Adresy takich lokalów wyborczych będą ogłoszone.

Kto będzie odbierał składane głosy? Odbieraniem składanych przez wyborców głosów, t. j. odbieraniem kopert urzędowych, z włożoną wewnątrz kartą wyborczą, zajmować się będą przewodniczący i członkowie miejscowej Komisji Wyborczej, którzy przez cały czas głosowania zasiadać będą w lokalu wyborczym przy stole, na którym, lub koło którego, stać będzie urna wyborcza.

Jak odbywać się będzie głosowanie? Czynność głosowania odbywać się będzie w sposób następujący (Art. 70):

Wyborca, wchodząc do lokalu wyborczego, udaje się do stołu, przy którym zasiada Komisja Wyborcza, i wymienia swoje nazwisko. Członek Komisji Wyborczej, prowadzący protokół, sprawdza, czy wymienione nazwisko znajduje się na liście wyborców; o ile, przytem, powstanie wątpliwość co do tożsamości wyborcy, przewodniczący Komisji może zażądać odeń okazania dokumentów osobistych. Następnie wyborca otrzymuje kopertę do głosowania i, włożywszy w nią kartę wyborczą (kartę do głosowania), z podkreślonym na niej numerem, wyobrażającym listę, za którą głosuje, zakleja kopertę i oddaje przewodniczącemu Komisji. Ten, sprawdzwszy stempel pieczęci na kopercie, wrzuca ją do urny, jednocześnie zaś inny członek Komisji obok nazwiska głosującego na liście wyborców zaznacza, że głos swój oddał (ma to na celu zapobiec, by nikt dwa lub kilka razy nie przychodził głosować).

Po złożeniu głosu wyborca powinien wyjść z lokalu wyborczego.

Każdy może głosować tylko osobiście, to znaczy, że każdy wyborca powinien sam przyjść do lokalu wyborczego, by tam swą kartę wyborczą złożyć; przez nikogo posłać jej nie może, nawet gdyby był chory, nawet gdyby dał komuś w tej mierze upoważnienie na piśmie.

Kto może być obecny w lokalu wyborczym w dniu głosowania? Oprócz Komisji Wyborczej, zasiadającej w lokalu, i wyborców, przychodzących złożyć swe głosy, prawo obecności w lokalu wyborczym od chwili rozpoczęcia czynności, aż do ukończenia głosowania, mają przedstawiciele grup, które zgłosiły listy wyborców, po jednym od każdej grupy w każdym lokalu wyborczym (Art. 62). Przedstawiciele ci mogą więc czuwać nad prawidłowym przebiegiem głosowania.

Przed rozpoczęciem głosowania mogą i powinni przekonać się, czy urna wyborcza jest próżna. W czasie głosowa-

nia mogą czynić zarzuty co do tożsamości osób, przybyłych dla złożenia głosów, oraz przestrzegać praw wyborców, o ile-
by im czyniono niesłuszne przeszkody lub utrudnienia. *Po ukończeniu głosowania* asystują przy obliczaniu głosów i podpisują protokół głosowania, w którym przeto mogą czynić uwagi i zastrzeżenia.

Kto może żądać sprawdzenia tożsamości osoby, przybyłej do lokalu wyborczego na głosowanie? Oprócz prezesa i członków Komisji Wyborczej i przedstawicieli partji lub grup, obecnych w lokalu wyborczym, zarzuty co do tożsamości osoby głosującej czynić może (to znaczy oświadczyć, że przybyły nie jest tym, za kogo się podaje) wogóle każdy wyborca. Zarzuty te można czynić na piśmie lub ustnie pod adresem przewodniczącego Komisji Wyborczej, ale tylko dopóty, dopóki osoba, o którą idzie, nie oddała głosu.

Zarzuty decyduje przewodniczący Komisji, a od jego orzeczenia można się odwołać do całej Komisji. (Art. 68).

7. *Obliczenie wyników głosowania.*

W obwodzie głosowania. Po oznajmieniu przez przewodniczącego, że głosowanie jest ukończone, Komisja Wyborcza przestępuje tuż na miejscu, w lokalu wyborczym, do stwierdzenia wyników głosowania. Stwierdzenie to polega 1) na obliczeniu liczby złożonych kopert i porównaniu, czy zgadza się ona z liczbą wyborców, którzy głosowali; 2) na obliczeniu liczby głosów, t. j. włożonych do kopert kart do głosowania, oddanych na każdą z list kandydatów poselskich, z pominięciem kart nieważnych.

Komisja sporządza łączny protokół głosowania i obliczenia jego wyniku i protokół ten wraz ze złożonymi kopertami i kartami wyborczymi oraz z listami wyborców, po ich zapieczętowaniu i ostemplowaniu, odsyła natychmiast do Komisji Wyborczej Głównej danego okręgu (art. 79).

Dla całego okręgu ustalenie wyniku wyborów odbędzie się na posiedzeniu Komisji Wyborczej Głównej (art. 80). Komisja ustali liczbę głosów, oddanych za każdą listą, rozdzieli mandaty poselskie pomiędzy poszczególne listy, ogłosi wynik głosowania (w dzienniku miejscowym lub w inny sposób, używany zwykle w danej miejscowości); wreszcie — wystawi dla każdego z wybranych posłów—list wierzytelny, podpisany przez członków Komisji.

Z czynności swych Komisja Główna ma spisać protokół i, wraz z aktami Komisji Wyborczych Miejskowych i kartami do głosowania, przesłać go w opieczętowaniu do Sądu Najwyższego, a jednocześnie odpis protokołu — do Kancelarii Sejmu.

Podział mandatów pomiędzy poszczególne listy. Wiemy, że wybory do naszego Sejmu mają być stosunkowe (proporcjonalne); zasada zaś wyborów stosunkowych polega na tem, iżby każda lista kandydatów poselskich otrzymała liczbę mandatów, ustosunkowaną do ilości głosów, które padły na tę listę w porównaniu z innymi.

Sam sposób obliczenia, odpowiadającego powyższej zasadzie, jest już tylko rachunkiem — jest formułą matematyczną. Rozmaite są sposoby rachunku (rozmaite formuły) do obliczenia wyniku wyborów, mających odpowiadać zasadzie proporcjonalności.

Nasza ordynacja wyborcza wzoruje się w tej mierze na modłach ordynacji wyborczej belgijskiej. Obliczenie odbywa się w sposób następujący:

Bierze się liczby głosów, jakie w danym okręgu padły na każdą z list kandydatów poselskich. Największą z tych liczb dzieli się kolejno przez 1 przez 2, przez 3 i t. d. aż do liczby, równej liczbie mandatów poselskich, przypadających w danym okręgu (np. jeśli posłów ma być 6, dzieli się ową liczbę głosów najpopularniejszej listy kolejno przez 1, 2, 3, 4, 5, 6). Względem pozostałych liczb głosów takie samo dzielenie stosujemy kolejno dopóty, dopóki w ilorazie nie otrzymamy liczby mniejszej od ostatniego (w danym razie szóstego) ilorazu pierwszej listy. Następnie wszystkie ilorazy z tego dzielenia, niezależnie od list, z których wypadły, szereguje się w kolei ich wielkości, poczynając od największego i przerywa się szereg z chwilą, gdy liczba wziętych w ten sposób ilorazów dosięgnie liczby mandatów poselskich w okręgu. Ostatni z wziętych ilorazów, t. j. najmniejszy w szeregu, będzie dla danego okręgu t. zw. „dzielnikiem wyborczym“. Każda lista kandydatów otrzyma tyle mandatów poselskich, ile razy ów dzielnik wyborczy „zmieści się w liczbie głosów, oddanych na tę listę“.

Oto przykład takiego obliczenia.

Okrąg Wyborczy XXXI — (piotrkowski) ma wybrać 5 posłów. W okręgu zgłoszono 4 listy kandydatów poselskich, które przy wyborach otrzymały.

Lista Nr. 1	—	75.000	głosów
„ Nr. 2	—	45.000	„
„ Nr. 3	—	24.000	„
„ Nr. 4	—	4.500	„

Ponieważ liczba posłów z okręgu równa się 5, więc pierwszą (największą) liczbę głosów dzielimy kolejno przez 1, 2, 3, 4 i 5.

Liczba głosów listy № 1	—	75.000 : 1 = 75.000	— I iloraz listy № 1
		75.000 : 2 = 37.500	— II iloraz „ „
		75.000 : 3 = 25.000	— III iloraz „ „
		75.000 : 4 = 18.750	— IV iloraz „ „
		75.000 : 5 = 15.000	— V iloraz „ „

Z kolei dzielimy pozostałe liczby:

Liczba głosów listy № 2	—	45.000 : 1 = 45.000	
		45.000 : 2 = 22.500	
		45.000 : 3 = 15.000	— dzielenie przerywamy, bo otrzymaliśmy iloraz 15.000, równy najmniejszemu ilorazowi z listy № 1, następny więc byłby już mniejszy.
Liczba głosów listy № 3	—	24.000 : 1 = 24.000	
		24.000 : 2 = 12.000	— dzielenie przerywamy, bo otrzymaliśmy już iloraz, mniejszy od najmniejszego (V-go) ilorazu z listy Nr. 1.

Liczba głosów listy № 4 — 4.500 : 1 = 4.500 dzielenie przerywamy z tego samego powodu.

Otrzymane ilorazy z wszystkich list szeregujemy w kolei ich wielkości, zaczynając od największego:

1)	75.000	} 5 ilorazów
2)	45.000	
3)	37.500	
4)	25.000	
5)	24.000	

tu szeregowanie przerywamy, w szeregu bowiem jest już pięć ilorazów, t. j. tyle, ilu ma być posłów z okręgu piotrkowskiego. Ostatni wyjęty z ilorazów — najmniejszy w szeregu, t. j. 24.000 jest „dzielnikiem wyborczym“ dla okręgu piotrkowskiego.

Iluż więc posłów przypada na każdą listę?

Lista № 1 otrzymała 75.000 głosów, dzielnik wyborczy (24000) mieści się w tej liczbie 3 razy ($75.000 : 24.000 = 3$ z resztą 3.000), a więc z listy № 1 wyjdą 3 posłowie

z listy № 2 wyjdzie 1 poseł (bo $45.000 : 24.000 = 1$ z resztą 21.000); z listy № 3 wyjdzie też jeden poseł (bo $24.000 : 24.000 = 1$); zaś z listy № 4 żadnego posła nie bę-

dzie, bo liczba głosów tej listy nie dosięga dzielnika wyborczego.

Wyjaśnienie powyższego sposobu obliczenia. Podany sposób rachunku opiera się na formule matematycznej. Dla czego właśnie w ten sposób rachować należy? Dlaczego taka formuła, a nie inna?

Można to wytłomaczyć przykładowo:

Przypuśćmy, że okręg wybiera 5 posłów; wystawiono 3 listy kandydatów: narodową (№ 1), socjalistyczną (№ 2), żydowską (№ 3). Listy otrzymały: № 1, — 1.500 głosów; № 2—800, № 3—600.

Pierwszy mandat poselski przypada oczywiście liście № 1 bo ta ma największą liczbę głosów. Której liście przyznamy drugi mandat? Jeśli damy go liście № 1, wówczas narodowcy mieć będą 1 posła na 750 swoich głosów ($1.500 : 2 = 750$). Ponieważ zaś lista № 2 na 800 głosów ($800 : 1 = 800$) nie ma jeszcze posła; zatem drugi mandat jej się należy. Trzeciego mandatu nie można przyznać liście № 3; wyborcy tej listy mieliby wówczas 1 posła na 600 głosów ($600 : 1 = 600$), podczas gdy lista № 1, mająca 2 razy po 750 głosów, otrzymała dopiero jeden mandat. Trzeci mandat przypadnie zatem liście № 1.

Jeśliby czwarty mandat dać liście № 1, wówczas narodowcy mieliby jednego posła na każde 500 swych głosów ($1.500 : 3 = 500$); jeśliby go dać liście № 2,—socjaliści mieliby 1 posła na 400 głosów ($800 : 2 = 400$). Ze zaś na listę № 3 padło 600 głosów, a dotychczas żadnego posła nie dostała, kolej za tem na nią—czwarty poseł wyjdzie z listy żydowskiej. Na koniec, piąty mandat otrzyma lista № 1 (który dla niej będzie trzecim), bo wówczas narodowcy mieć będą jednego posła na 500 głosów, ($1.500 : 3 = 500$) podczas gdy oddanie tego mandatu liście № 2, lub liście № 3 dałoby wyborcom tych list jednego posła na 400 ($800 : 2 = 400$), lub jednego posła na 300 głosów ($600 : 2 = 300$). Tak więc lista № 1 otrzymała 1.500 głosów i 3 mandaty

„ № 2	„	800	„	i 2	„
„ № 3	„	600	„	i 1	„

Wypiszmy teraz tylko działania arytmetyczne, jakie wykonaliśmy przy powyższem rozumowaniu:

1.500 : 1 = 1.500	800 : 1 = 800	600 : 1 = 600
1.500 : 2 = 750	800 : 2 = 400	600 : 2 = 300
1.500 : 3 = 500		

1) 1.500	} 5 najwię- kszych ilo- razów, bo 5 posłów do wybrania
2) 800	
3) 750	
4) 600	
5) 500	

Dzielnik wyborczy 500.

№ 1.— $1.500:500=3$; № 2.— $750:500=1$ z resztą 250; № 3.— $600:500=1$ z resztą 100.

A więc rozumowanie dało właśnie ten sam sposób rachunku, tę samą formułę, jaką podano wyżej.

Co z powyższego obliczenia powinni zapamiętać wyborcy? Obliczenia dokonywać będą nie wyborcy, lecz Komisje Wyborcze Główne.

Wyborcy zaś powinni zrozumieć i zapamiętać, że im większa liczba głosów skupi się na pewnej liście kandydatów, tem większa liczba mandatów poselskich na listę tą przypadnie, i że z listy, która otrzyma bardzo niewiele głosów, w porównaniu z pozostałemi listami, żaden wogóle kandydat nie będzie wybrany na posła, te więc głosy zupełnie zginą.

ROZDZIAŁ IV.

Sprawdzanie ważności wyborów.

Możność zaprotestowania wyborów. Ordynacja wyborcza ustala szereg przepisów, na których podstawie wybory mają się odbyć.

Jakaż jest rękojmia, że wybory odbędą się istotnie zgodnie z temi przepisami?

Istnienie specjalnych Komisji Wyborczych, w których powołaniu i działalności odgrywa znaczną rolę władza sądowa, i prawo kontroli, jaką w pewnej mierze mają w sprawie wyborów obywatele: przed wyborami — w drodze reklamacji co do rzetelności list wyborców; podczas głosowania — przez delegowanie przedstawicieli do asystowania w lokalach wyborczych przy głosowaniu; wreszcie po ukończeniu głosowania — przez obecność tychże przedstawicieli przy obliczeniu głosów, jest w pewnej mierze rękojmią prawidłowego, zgodnie z przepisami, odbycia wyborów.

Umocnieniem i utrwaleniem tej rękojmi jest zastrzeżona w Ordynacji Wyborczej możność wnoszenia protestów przeciwko ważności wyborów po ich dokonaniu.

Kto, kiedy i gdzie może zgłosić protest przeciw wyborom? Każdy wyborca może wnieść protest przeciwko ważności wyboru. Protest winien być wniesiony na piśmie w dwu egzemplarzach na ręce przewodniczącego Komisji Wyborczej Głównej, najpóźniej czternastego dnia po ogłoszeniu wyników głosowania w danym okręgu wyborczym.

W jakich wypadkach można protestować przeciwko wyborowi? Zakładać protest przeciwko wyborowi można wówczas, 1) jeżeli się wie, że wybory odbyły się z pogwałceniem wyłożonych powyżej przepisów ordynacji wyborczej; 2) jeżeli się wie, że przy wyborach zaszyły przekupstwa, wymuszenia, fałsze lub wogóle jakieś podejścia (Art. 98).

Kto rozstrzyga protesty? Protesty co do ważności wyborów rozstrzyga Sąd Najwyższy, działając w charakterze Trybunału Wyborczego, w komplecie trzech członków Sądu.

Jaki może być wynik protestu? O ile Sąd Najwyższy ustali, że rzeczywiście zdarzył się jeden z faktów, wyżej wymienionych, i że ten fakt wpłynął lub mógł wpłynąć decydująco na wynik wyborów, może wybory unieważnić.

Jaki może być skutek unieważnienia wyborów? O ile unieważnienie dotyczy tylko wyboru poszczególnego posła (np. gdy wybrano osobę, pozbawioną wybieralności), wówczas na jego miejsce wchodzi następujący kandydat tej samej listy. O ile unieważnienie dotyczy wyborów w ogólności w danym okręgu wyborczym, wówczas odbędą się ponowne wybory bądź w całym okręgu wyborczym (np. jeżeli w okręgu tym nie były w swoim czasie ogłoszone wszystkie listy kandydatów poselskich), bądź w poszczególnym obwodzie głosowania (np. jeżeli w danym obwodzie wyborcy byli pozbawieni możliwości sprawdzenia listy wyborców). Te powtórne wybory odbyć się mają w ciągu 15 dni od daty unieważnienia wyborów przez Sąd Najwyższy.

Ważność wyborów niezaprotestowanych. Ważność wyborów niezaprotestowanych rozpatrzyć ma Sejm. Sejm może tedy sam zakwestjonować wybór posła lub posłów, pomimo braku ze strony wyborców protestu co do ważności wyboru.

W Królestwie Polskiem wybory powszechne odbywać się będą po raz pierwszy. Polacy zaborów pruskiego i austryjackiego wybory takie znają. Pierwsi wybierali w ten sposób posłów do Parlamentu Rzeszy Niemieckiej w Berlinie, drudzy do Rady Państwa w Wiedniu.

U nas polityczne wybory odbywały się tylko do Izby Państwowej Rosyjskiej, i to na wręcz odmiennych zasadach, od zasad, przyjętych w Ordynacji Wyborczej do I Sejmu Polskiego.

Z tego powodu, niezależnie od wyjaśnienia Ordynacji Wyborczej, zachodzi niezbędna potrzeba wskazówek praktycznych na użytek najszerszych rzesz wyborców, tak żeby każdy z nich wiedział, jakie ma prawo, i żeby z prawa tego potrafił skorzystać.

CZEŚĆ II.

CO KAŻDY OBYWATEL WIEDZIEĆ I PAMIĘTAĆ POWINIEN O WYBORACH I CO MA ZROBIĆ, BY SWYCH PRAW WYBORCZYCH DOPILNOWAĆ I Z NICH SKORZYSTAĆ?

ROZDZIAŁ I.

Co każdy obywatel wiedzieć i pamiętać powinien o wyborach?

Każdy powinien wiedzieć i pamiętać:

1. że jeżeli jest Polakiem lub Polką, jeżeli przed d. 6 grudnia 1918 roku ukończył 21 lat, i jeżeli mieszka w kraju przynajmniej od dnia 5 grudnia 1918 roku, może i powinien w niedzielę, d. 26-gostycznia 1919 roku, głosować przy wyborze posłów do Sejmu Polskiego, który ma urządzić Państwo Polskie;

2. że będzie mógł głosować nie na kandydatów, których sobie sam umyśli, ale tylko na jedną z ogłoszonych w tym celu „list kandydatów poselskich“, t. j. na jeden z kilku spisów z nazwiskami ludzi, zalecanych na posłów przez różne grupy i partje;

3. że głosować będzie mógł tylko sam osobiście, i że nikt go w tem głosowaniu nie może zastąpić;

4. że to głosowanie jest nie tylko prawem, ale i obowiązkiem narodowym każdego Polaka, kochającego Ojczyznę;

5. że z prawa tego będzie mógł skorzystać i obowiązek swój spełnić należycie, jeżeli się zastosuje do podanych poniżej wskazówek praktycznych.

ROZDZIAŁ II.

Co każdy obywatel uczynić powinien przed wyborami?

1. Przedewszystkiem powinien się dokładnie dowiedzieć, do jakiego obwodu głosowania należy miejscowość, w której mieszka, i jaki jest adres biura Komisji Wyborczej Miejscowej.

Dowiedzieć się zaś tego można: w miastach — z ogłoszeń w pismach i z ogłoszeń i afiszów, rozlepionych na ulicach, a w gminach — w urzędzie gminnym, gdzie mają być też ogłoszenia.

2. Powinien udać się do biura Komisji Wyborczej Miejscowej i sprawdzić, czy go tam wpisano na listę wyborców, pomnąc, że kto nie będzie wpisany na listę wyborców w obwodzie, nie będzie mógł uczestniczyć w głosowaniu.

Listy wyborców znajdować się będą w biurze Komisji do przejrzenia w przeciągu dni pięciu, w dniach od 31 Grudnia 1918 do 5 Stycznia 1919 r. Kto więc chce dopilnować, czy wpisano go na listę wyborców, powinien udać się do Komisji Wyborczej Miejscowej najpóźniej 4 Stycznia 1919 r. Oczywiście, lepiej to zrobić zawczasu. Ułożone w porządku alfabetycznym, listy łatwe będą do sprawdzenia.

3. Każdy, kogo na liście wyborców niesłusznie pominięto, powinien natychmiast o to zareklamować bądź ustnie (wtedy w komisji spisać powinni protokół), bądź piśmiennie, żądając od Komisji Wyborczej Miejscowej wpisania swego nazwiska na listę i składając przytem dowody, że ma 21 lat skończonych i że mieszka w danym obwodzie przynajmniej od 5 grudnia 1918 r. (Dowodami takimi mogą być: metryka, paszport, wypis z ksiąg ludności, dowód osobisty tymczasowy, świadectwo wójta lub sołtysa, świadectwo magistratu, milicji lub rządcy domu i t. p.).

W razie, gdyby ktoś nie mógł osobiście sprawdzić, czy go wpisano na listę wyborców, powinien poprosić o to osobę zaufaną, która w razie, gdyby się pokazało, że go na liście wyborców pominięto, może i powinna wprost od

siebie zażądać wpisania na listę jego nazwiska. Termin zgłaszania reklamacji upływa 5 stycznia 1919 r.

4. Powinien się dowiedzieć, jakie listy kandydatów poselskich wystawiono w okręgu wyborczym, do którego jego obwód należy, i jaka partja lub grupa każdą z tych list wystawiła, ażeby dzięki temu wiedzieć, na jakich wogóle posłów można w danym okręgu, a więc i w jego obwodzie, głosować, i na którą mianowicie listę posłów, w imię dobra Ojczyzny, głosować należy.

Listy kandydatów poselskich będą wszędzie ogłoszone.

5. Powinien dobrze się dowiedzieć, namyśleć i zdecydować, na jaką listę kandydatów odda swój głos, i doskonale zapamiętać sobie numer, jakim ta lista jest oznaczona (każda bowiem lista kandydatów poselskich w danym okręgu mieć będzie swój numer kolejny, naprzykład Nr. 1, Nr. 2 i t. d.), pamiętając, że głosować może tylko na jedną z ogłoszonych list.

6. Przy wyborze listy, na którą dać ma swój głos, powinien doskonale rozważyć, jaka partja, jacy ludzie zalecają każdą z tych list, i wedle tego powziąć swe postanowienie. Jeśliby zaś samemu trudno mu było uczynić wybór pomiędzy listami kandydatów, powinien się poradzić ludzi uczciwych, godnych zaufania, o których wie, że są dobrymi i Polakami, nie słuchając natomiast ani krzyków, ani podszeptów ludzi, o których nie wie, kim są i czem się zajmują.

7. Powinien kupić sobie kartę do głosowania, która kosztować będzie 5 fenigów lub 10 halerzy. Nabyć ją będzie można od dnia 21 stycznia do dnia 25 stycznia 1919 roku albo w biurze Komisji Wyborczej, albo w lokalu wyborczym, albo w sklepach.

Nabywając kartę do głosowania, powinien sprawdzić, żeby był na niej stempel pieczęci Komisji Wyborczej Głównej, i by prócz tego stempla i wydrukowanych numerów, żadnych innych znaków na niej nie było.

Gdyby kto sam nie mógł sobie kupić karty do głosowania, powinien o to poprosić znajomych, byleby przed dniem wyborów kartę taką miał.

8. Na karcie do głosowania powinien odszukać numer, którym oznaczona jest lista kandydatów poselskich, za którą chce głoso-

wać, i numer ten podkreślić kreską (najlepiej atramentem). O ileby sam nie potrafił tego zrobić, powinien się poradzić osoby godnej zaufania, o której wie, że jest dobrym Polakiem.

Podkreślić na owej kartce można i trzeba tylko jeden numer (numer tej listy, na którą się chce głosować) i żadnych innych znaków ani plam na karcie nie robić, bo przez to kartka stałaby się nieważna.

Na wypadek splamienia lub zepsucia kartki wyborczej, warto ich nabyć kilka.

9. Powinien wiedzieć, gdzie się znajduje lokal wyborczy jego obwodu, to jest, miejsce, gdzie w dniu wyborów trzeba będzie składać karty do głosowania z podkreślonym na nich jednym numerem.

ROZDZIAŁ III.

Co każdy obywatel uczynić powinien w dniu wyborów?

W dniu wyborów, to jest w niedzielę 26 stycznia 1919 r., każdy obywatel powinien:

1. Wziąć ze sobą 1) kartę do głosowania (na której przedtem podkreślił numer listy kandydatów poselskich, za którą chce głosować) i 2) swój dowód osobisty, t. j. albo paszport, metrykę, albo świadectwo—na wsi wójta, sołtysa, w mieście—milicji, magistratu, rządcy domu i t. p.—wogóle dowód, stwierdzający jego osobistość. Dowód lepiej z sobą mieć. Gdyby jednak kto takiego dowodu nie posiadał, może i bez dowodu pójść do lokalu wyborczego.

2. Udać się do lokalu wyborczego, który będzie otwarty od godz. 8-ej zrana do 10-ej wieczorem; oczywiście lepiej iść zawczasu, nie odkładać na ostatnią chwilę, bo można potem nie zdążyć.

3. Pamiętać, że na głosowanie trzeba pójść osobiście; nikogo zamiast siebie posłać do złożenia głosu nie wolno: ani krewnych, ani znajomych ani sąsiadów; każdy swoją kartę do głosowania musi sam zanieść do lokalu wyborczego.

4. Po drodze do lokalu wyborczego i przed lokalem wyborczym nikomu nie oddawać i nie poka-

zywać swojej karty do głosowania i nie brać żadnej innej kartki, którąby wtykano lub podsuwano.

5. Wejść do lokalu wyborczego, podejść do stołu, przy którym zasiada komisja wyborcza i gdzie stoi urna, i wymienić swoje nazwisko.

6. Jeżeliby przewodniczący, lub któryś z członków Komisji zażądał przedstawienia dokumentu osobistego, należy go okazać (i dla tego należy go mieć ze sobą). O ileby się nie miało go ze sobą, należy o tem powiedzieć i tożsamość swoją stwierdzić w inny sposób; w razie jednak stanowczego żądania dokumentu, należy po niego pójść i wrócić do komisji z dokumentem, a jeżeliby go się nie miało, przyjść w towarzystwie znajomych, którzy mogą stwierdzić tożsamość osoby.

7. Wziąć kopertę, jaką da przewodniczący, sprawdzić, tuż przy stole, czy jest na niej stempel pieczęci Komisji Wyborczej, i czy niema na niej żadnych innych znaków (o ileby były, zaraz to okazać Komisji i zażądać nowej koperty), włożyć do tej koperty przyniesioną ze sobą kartę do głosowania z podkreślonym na niej numerem, ale tylko tę jedną kartę i nic wogóle więcej, kopertę zakleić i, nie robiąc na niej żadnych napisów ani znaków, oddać do ręki przewodniczącemu Komisji.

8. Poczekać, póki przewodniczący nie wrzuci koperty do urny, poczem oddalić się z lokalu wyborczego.

ROZDZIAŁ IV.

Czego każdy obywatel powinien innych nauczyć?

Każdy Polak, miłujący Ojczyznę i pragnący przeto pomyślnego wyniku wyborów sejmowych, nie tylko sam powinien dopilnować swoich praw wyborczych i z nich skorzystać, ale i innych w tej mierze nauczyć i do spełnienia obowiązków zachęcić.

ROZDZIAŁ V.

Jakich posłów potrzeba do Sejmu?

Pierwszy Sejm wskrzeszonej Polski mieć będzie święte zadania i pracę olbrzymią. Ma wyrazić wobec świata całe-

go powszechną wolę Narodu Polskiego. Ma obmyśleć podstawy bytu i rozwoju Ojczyzny. Ma zbudować fundamenty gmachu naszej państwowości. Ma wypracować zasadnicze dla Polski ustawy. Ma wytknąć główne tory naszej polityki względem innych państw i narodów — i tych, które się tak znakomicie przyczyniły do naszego wyzwolenia, i tych, które nas gnębiły, a od których i nadal zagrażać nam będzie niebezpieczeństwo.

Te szczytne zadania i tę pracę niezmierną spełnić mają w Sejmie posłowie, a stąd jasne wypływa wskazanie, jakich ludzi wybrać do Sejmu potrzeba.

Powinni to być ludzie, szczerze i gorąco miłujący Ojczyznę, by Jej tylko dobrem kierowali się w swoich myślach, mowach i czynkach. Powinni to być ludzie wolni od wszelkich obcych wpływów, by śmiało i niezłomnie dążyć chcieli i mogli do celów istotnego szczęścia Kraju i Narodu, nie oglądając się na żadne obce interesy. Powinni to być ludzie światli i dojrzały, zdolni należycie obmyślić i uchwalić zarówno główne zasady naszego własnego bytu, to jest, prawa konstytucyjne Państwa Polskiego, jak i stosunki nasze względem innych ludów, to jest, umowy lub traktaty Polski z innemi państwami. Wreszcie, powinni to być ludzie zdolni i zaprawieni do niestrudzonej pracy, którą wykonać trzeba będzie w Sejmie sprawnie i pośpiesznie.

Takimi więc przymiotami świecić powinni posłowie w Pierwszym Sejmie odrodzonej Polski.

I tylko, gdy takich wybierzemy posłów, będziemy mogli z wiarą i otuchą oczekiwać wyniku prac sejmowych, ufni, że o konstytucji, którą nasz Sejm obecny uchwali, można będzie powtórzyć wyrazy wiekopomne naszej Konstytucji 3 maja (1791 r.), treścią swą tak zbliżone do chwili obecnej.

„Uznając, iż los nas wszystkich od ugruntowania i wydoskonalenia Konstytucji Narodowej zawisł, i chcąc skorzystać z pory, w jakiej się Europa znajduje, i jaka nas samych sobie wróciła; wolni od hańbiących obcej przemocy nakazów, ceniąc drożej nad życie niepodległość zewnętrzną i wolność wewnętrzną Narodu, chcąc oraz na błogostawieństwo i wdzięczność współczesnych i przyszłych pokoleń zasłużyć—dla dobra powszechnego, dla ugruntowania wolności i dla ocalenia Ojczyzny naszej i jej granic, niniejszą Konstytucję uchwalamy“!

Tak nam dopomóż Bóg!

Dodatek 1.

Spis okręgów wyborczych

I. Królestwo Polskie i obwód Białostocki.

№ okręgu	OBSZAR OKRĘGU WYBORCZEGO.	Ilość mandatów.	Gdzie mieści się siedziba Głównej Komisji Wyborczej?
1	Powiaty: Kalwaryjski, Wyłkowyski, Marjampolski, Władysławowski.	—	
2	" Suwalski, Sejneński, Augustowski.	4	Suwałki.
3	" Łomżyński, Szczuczyński, Kolneński, Ostrołęcki, W. Mazowiecki, Ostrowski.	9	Łomża.
4	" Mławski, Przasnyski, Ciechanowski, Makowski, Pułtusi.	8	Ciechanów.
5	" Lipnowski, Rypiński.	4	Lipno.
6	" Płocki, Płoński, Sierpcki.	6	Płock.
7	" Włocławski, Nieszawski.	6	Włocławek.
8	" Słupecki, Koniński, Kolski.	7	Konin.
9	" Łęczycki, Kutnowski, Gostyński.	7	Kutno.
10	" Kaliski, Turecki.	6	Kalisz.
11	" Sieradzki, Wieluński.	7	Sieradz.
12	Miasto: Łódź.	10	Łódź.
13	Powiaty: Łódzki, Łaski, Brzeziński.	10	Łódź.
14	" Łowicki, Skierniewicki, Rawski, Sochaczewski.	6	Łowicz.
15	" Grójecki, Błoński, lewy brzeg Warszawskiego	8	Grodzisk.
16	Miasto: Warszawa.	16	Warszawa.
17	Powiaty: Radzyński, Miński, prawy brzeg Warszawskiego.	7	Mińsk.
18	" Siedlecki, Węgrowski, Sokołowski.	5	Siedlce.
19	" Garwoliński, Łukowski.	6	Łuków.
20	" Białski, Janowski, Radzyński, Włodawski.	6	Biała.
21	" Chełmski, Hrubieszowski, Tomaszewski.	7	Chełm.
22	" Puławski, Lubartowski, Lubelski.	10	Lublin.
23	" Janowski, Krasnostawski, Biłgorajski, Zamojski.	10	Zamość.
24	" Sandomierski, Opatowski, Iłżecki.	9	Sandomierz.
25	" Opoczeński, Konecki.	6	Opoczno.
26	" Kielecki, Włoszczowski, Jędrzejowski.	8	Kielce.
27	" Stopnicki, Pińczowski.	6	Pińczów.
28	" Miechowski, Olkuski.	6	Miechów.
29	" Będziński, Dąbrowski.	9	Sosnowiec.
30	" Częstochowski, Radomskowski.	9	Częstochowa.
31	" Piotrkowski.	5	Piotrków.
32	" Radomski, Kozienicki.	7	Radom.
33	" Sokólski, Białostocki.	7	Białystok.
34	" Bielski.	4	Bielsk.

II. Śląsk Cieszyński.

№ okręgu	OBSZAR OKRĘGU WYBORCZEGO.	Ilość mandatów	Gdzie mieści się siedziba Głównej Komisji Wyborczej?
35	Miasto Bielsk i powiat Bielski, Cieszyński i część Fryszackiego, oraz 13 gmin z zupaństwa Trenczyńskiego.	8	Cieszyn
35a	Miasto Frydek i pow. Frydecki i część pow. Fryszackiego.	3	Frydek

III. Galicja.

№ okręgu	OBSZAR OKRĘGU WYBORCZEGO.	Ilość mandatów	Gdzie mieści się siedziba Głównej Komisji Wyborczej?
36	Miasto Kraków i pow. polit. Kraków, Podgórze i Wieliczka, bez pow. sąd. Dobczyce.	8	Kraków.
37	Powiat polit. Chrzanów, Oświęcim i pow. sądowy Biała.	5	Oświęcim.
38	Pow. polit. Wadowice, Żywiec i pow. sądowy Kęty.	5	Wadowice.
39	Pow. polit. Nowy Targ, Limanowa, Myślenice, pow. sądowy Dobczyce, tudzież z Orawy obszar, objęty przez wymienione w dodatku I gminy, ze Spiżu zaś okręgi sądowe Kezmark, Lubowla i Stara Wieś.	7	Nowy Targ.
40	Pow. polit. Nowy Sącz, Grybów i Gorlice.	5	Nowy Sącz.
41	Pow. polit. Jasło, Krosno i Sanok.	6	Jasło.
42	Pow. polit. Tarnów, Brzesko, Bochnia, Dąbrowa i Pilzno.	9	Tarnów
43	Powiat polit. Rzeszów, Strzyżewo, Ropczyce.	6	Rzeszów.
44	Pow. polit. Tarnobrzeg, Nisko, Kolbuszowa i Mielec.	6	Tarnobrzeg.
45	Pow. polit. Jarosław, Przeworsk i Łańcut.	6	Jarosław.

№ okręgu	OBSZAR OKRĘGU WYBORCZEGO.	Ilość mandatów	Gdzie mieści się siedziba Głównej Komisji Wyborczej?
46	Pow. polit. Przemyśl i Brzozów i pow. sądowy Bircza.	5	Przemyśl.
47	Miasto Lwów, powiat sądowy Lwów.	6	Lwów.
48	Pow. polit. Rawa ruska, Cieszanów i Jaworów tudzież pow. sądowy Janów.	6	Rawa ruska.
49	Pow. polit. Sambor, Rudki, Mościska, pow. sąd. Gródek.	6	Sambor.
50	Pow. polit. Skole, Dolna, Turka, Lisko, Stary Sambor i pow. sąd. Dobromil.	9	Skole.
51	Pow. polit. Stanisławów, Kałusz i Bohorodzczany tudzież pow. Nadworna i Tlumacz bez pow. sąd. Delatyn i Ottynia.	9	Stanisławów.
52	Pow. polit. Kołomyja, Horodenka, Śniatyn, Peczeniżyn, Kosów, powiat sądowy Delatyn i Ottynia.	10	Kołomyja.
53	Pow. pol. Drohobycz, Stryj, Żydaczów.	7	Stryj.
54	Pow. polit. Bóbrka, Rohatyn, Przemysłany i powiat sąd. Winniki i Szczerzec.	7	Bóbrka.
55	Pow. polit. Złoczów, Zborów, Brody i Załozce.	6	Złoczów.
56	Pow. polit. Żółkiew, Sokal, Kamionka Strum. i Budziechów.	6	Kamionka Str.
57	Pow. polit. Tarnopol, Zbaraż i Skalat.	7	Brzeżany.
58	Pow. polit. Trembowła, Husiatyn, Czortków, Borszczów i Zaleszczyki.	6	Tarnopol.
59	Pow. polit. Brzeżany, Podhajce i Buczacz.	9	Czortków.

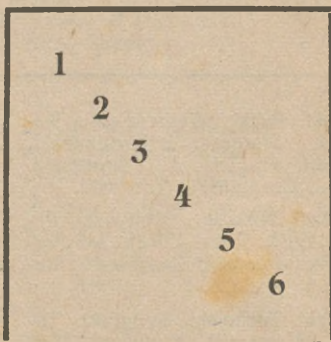
IV. Poznańskie, Prusy Zachodnie, Śląsk Górny, Pomorze.

№ okręgu	OBSZAR OKRĘGU WYBORCZEGO.	Ilość mandatów	Gdzie mieści się siedziba Głównej Komisji Wyborczej?
60	Powiaty: Kartuski, Pucki, Wejherowski, Kościerski, Stargardzki, Kwidziński, Sztumski, Grudziądzki, Brodnicki, Świecki, Chełmiński, Tczewski.	12	Kartuzy.
61	„ Ostródzki, Niborski, Olsztyński, Reszelski, Etcki, Lecki, Olecki, Jańsborski, Szczytnieński, Żądzborski, Lubawski i Suski.	12	Olsztyn.
62	„ Chojnicki, Tucholski, Bydgoski, Toruński, Wąbrzeski, Szubiński, Wyrzyski, Chodzieski, Czarnkowski, Zniński i Wielieński.	12	Toruń.
63	„ Obornicki, Szamotulski, Gnieźnieński, Wągrowiecki, Inowrocławski, Mogilnicki, Poznański, Grodzki, Nowotomyski, Międzychodzki i Skwierzyński.	13	Poznań.
64	„ Międzyrzecki, Babimojski, Kościański, Smigielski, Gostyński, Rawicki, Leszczyński, Wschowski, Środzki, Śremski, Jarociński, Pleszewski, Ostrowski, Ostrzeszowski, Odolanowski, Krotoszyński, Koźmiński, Witkowski, Wrzesiński i Kępiński.	12	Gostyń.
65	„ Kluczborski, Oleski, Opolski, Kozieński, Strzelecki, Prudnicki, Głupczycki, Namysłowski i Sycowski.	13	Opole.
66	„ Tolsko-Gliwicki, Lubliniecki, Bytomski, Królewska Huta, Tarnogórski.	9	Bytom.
67	„ Katowicki, Zaborski, Pszczyński, Rybnicki i Raciborski.	11	Katowice.
68	„ Elbląski, Malborski, Gdański i m. Gdańsk.	8	Gdańsk.
69	„ Lęborski, Słupski, Bytowski, Człuchowski, Złotowski i Wałecki.	7	Złotów.
70	„ Grotkowski, Niemodliński i Nisski.	3	Nissa.

24 -
152/63**Dodatek II.**

Karta do ogłoszowania wyglądać będzie mniej więcej w sposób następujący:

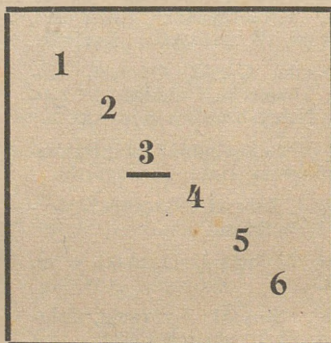
a) Karta pusta.

Stempel pieczęci Komisji Wyborczej Głównej może być bądź na tej samej stronie karty, na której są numery, bądź na stronie przeciwnej, wszystko jedno, w którym miejscu.

Powyższa karta jest kartą dla Okręgu Wyborczego, w którym zgłoszono 6 list kandydatów poselskich, bo jest na niej tylko 6 numerów.

b) Karta wypełniona.

Jest to karta, złożona na listę kandydatów poselskich № 3, dla tego podkreślono w niej 3.

18592/1